

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institvtionvm// Ad Vniversvm// Ivs Pontificivm, Sive//
Canonicvm, Libri Qvatvor**

Lancellotti, Giovanni Paolo

Basileae, 1566

Secvndi Libri,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61756](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61756)

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

DE RERVM DIVISIONE,
ne, atq; illarum admini-
stratione,

TITVLVS I.

*Res Ecclesiasticæ, sunt aut spirituales, aut
temporales. h. d.*

Vperiore libro de Iure personarum exposuimus, modò videamus de rebus Ecclesiasticis, illarumq; tractatione, & administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum diuisio in duos articulos deducitur: nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt, quæ spiritui deseruiūt, atque animæ causa sunt institutæ: vt, Sacramenta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quàm corporis gratia p̄ Ecclesiasticis ministerijs, sacrorumque ministrorum vsu sunt comparatæ: vt sunt, prædia, domus, & fructus decimales.

*Res spirituales, sunt aut corporales, aut
incorporales. & corporales diuiduntur in Sa-
cramenta, in res sacras, sanctas & religio-
sas. h. d.*

Rursus spiritualium quædam sunt incorporales, quædam ve-

rò corporales. Incorporales sunt, quæ neq; tangi, neq; sensu corporeo percipi possunt: quales sunt, virtutes, & dona Dei, aut quæ in iure cōsistunt. Corporales sunt, quæ tangi & humanis sensib. percipi possunt. Harum autem quædam sunt Sacramenta, quædam sacræ sunt, & sanctæ, quædam religiosæ. Videamus igitur nunc de spiritualibus: & quidem incorporales, cū de his rā suprā oportunis locis loquuti fuerimus, q̄ etiam infrā suo tempore dicturi sumus, specialem tractatū minimè exigunt: itaq; tractemus iā de corporalibus, ac primū de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiam loquuturi: ac demū de rebus temporalibus, atq; illarū administratione.

DE SACRAMENTIS,

TITVLVS II.

Quid sit Sacramentum. h. d.

Sacramentum^a, est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita q̄ eius similitudinem gerēs & causa existat.

*Sacramentorum quædam necessaria sunt,
quædam uoluntaria. h. d.*

Sacramentorum summa diuisio

fio

* can. immis-
sionē §. sed
notandū. 1.
q. 1. gloss. 1.
cap. uenēs.
ext. de tras-
act.

sio hæc est², quòd aut sunt ne-
cessaria, aut voluntaria. Neces-
saria sunt, quæ sine interitu salu-
tis æternæ prætermitti, & con-
temni non possunt: vt sunt, Ba-
ptismus, Confirmatio, Pœniten-
tia, Eucharistia, extrema Vn-
ctio. quæ omnia ad particularē
cuiusque profectum sunt prin-
cipaliter instituta. Voluntaria
sunt, quæ sine salutis dispēdio,
pro cuiusq; arbitrio recipi pos-
sunt, & refutari: qualia sunt, or-
do Sacer, & Matrimonium: &
hæc ad totius Ecclesiæ profe-
ctum, & subsidium principaliter
pertinent.

*Necessariorum Sacramentorum quædam de-
seruiunt ad ingressum Ecclesiæ; quædam ad
progressum in Ecclesia, quædam ad egressum
ab Ecclesia. h. d.*

Et rursus necessariorum quæ-
dam ad ingressum Ecclesiæ sunt
comparata, vt Baptismus: quæ-
dam ad progressum in Ecclesia,
vt Confirmatio, Pœnitentia, Eu-
charistia: quædam ad egressum
ab Ecclesia, vt postrema Vnctio.

*Secunda distinctio Sacramentorum, quòd
quædam characterem imprimunt quæ iterari
non possunt, quædam non imprimunt quæ ite-
rationem admittunt. h. d.*

Rursus Sacramentorum quæ-
dam characterem imprimunt,
quædam verò non. Quæ cha-
racterem imprimunt, iterari nō
possunt: vt, Baptismus, Confir-
matio, Ordo sacer. Cætera ve-
rò, quæ characterem nullum im-
primunt, iterari minimè prohi-

bentur: vt, Eucharistia, Vnctio,
Pœnitentia, Matrimonium.

*Sacramenta constant elemento & uerbo.
hoc dicit.*

Constant autem Sacramenta
elemento & uerbo. Elementū
hic accipimus, quicquid sub vi-
sibili natura, inuisibilem gratiā
designat & continet. Verba
sunt, quæ formæ visibilis effica-
ciam exprimunt: ergo acceden-
te uerbo ad elementum, sacra-
mentum fiet.

*Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacra-
menta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ, quia illa
per ea sanctificatur, & illa ministrat. h. d.*

Illud quoque scire nos oportet,
quòd non Ecclesia, sed ipso
Domino instituyente Sacramen-
tis utimur: sed tamē idēd Eccle-
siæ Sacramenta nuncupamus,
tum quòd per ea sanctificata, &
cælesti sponso matrimonij fœ-
dere coniuncta sit: tum, quòd il-
lorum dispensatio eius credita
sit ministerio.

*Etiam malus minister, & hæreticus potest
ministrare sacramenta. h. d.*

Ergo^b qui baptizat, qui absol-
uit, & in singulis Sacramētis di-
uinitus operatur, Dominus est:
ministri verò Ecclesiæ in confi-
ciendis sacris mysterijs, vel di-
spensandis, præter nudum mi-
nisterium nihil sibi vendicare
valent, cum non propriam, sed
eius qui sacramenta instituit, p-
sonam referant, nec vlla ex ipsis
sanctificandi virtus emanet. Vn-

*b cano. aliud
est. & can.
seq. de con-
secrat. dist.
4.*

de, quanq̄ eos inculpatoſ eſſe deceat, ſi tamen mali ſint, vel à Catholica cõmunione ſeiuncti, nihilo minùs & cõficere ſacramẽta, & diſpenſare poterũt: veluti enim per lapideoſ canaleſ ad areoſ aqua trãſfunditur, & ſoliſ radij per loca fœtidiffima tranſeunteſ, nulla cõtactus maculatione cõtaminãtur, ſic multò magis Sacramenta nulla miniſtri fœditate cõmaculantur.

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione Eccleſiæ. h. d.

Hoc tamen ſic intelligi oportet, ſi taleſ miniſtri intẽtionem Eccleſiæ concordẽ habeant. Ceterũ ſi aliud agere intendant, putã ſacriſ illudere myſterijs, vel aliud, quod Eccleſiæ nõ cõſentiat, nihil agitur: ſine fide enim ſpiritualis poteſtas exerceri quidẽ poteſt, ſine Eccleſiæ intẽtionem nõ poteſt. Hiſ circa Sacramenta generaliter cognitioſ, exordiamur nũc de ſinguliſ etiam ſpecialiter dicere: & quia Baptiſmus fundamentũ eſt & ianua cãterorum, meritò ab eo principium ſumamus.

DE BAPTISMO, ET eiuſ effectũ,

TITVLVS III.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, et in locum circunciſionis eſt inſtitutus. h. d.

gloſſ. 1. in ſum. de conſecr. diſt. 4.

Baptiſmus^b eſt ablutio corporiſ exterior: quæ, adhibita certa verborum forma, inte-

riorẽ animę ablutionẽ designat & operatur. Veluti enim circumciſio in populo^c Dei, in fidei iuſtitieq̄; ſignaculum inſtituta, ad ſignificationẽ purgationiſ originaliſ veteriſq̄; peccati paruiſ valebat: ſic & baptiſmus ad hominiſ innoationem valere cœpit.

Licet in baptiſmo plena cõtingat peccatorũ remiſſio, nõ tamẽ contingit plena nouitas. h. d.

Non tamen ex quo quiſq̄; baptizatur, ſtatim etiam in eo omniſ vetuſ infirmitaſ abſumitur, ſed renouatio ad remiſſionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationem ſpiritualiũ: cãtera verò ſunt in ſpe, donec recompleantur, quod erit in reſurrectioniſ tempore. Quãviſ ergo in baptiſmate plena fiat peccatorũ remiſſio, non propterea plena nouitaſ & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad ſoloſ ſacerdoteſ ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatiſ quilibet poteſt baptizare. h. d.

Baptizandi^d autem cura ad ſoloſ ſacerdoteſ pertinet, eiũſque miniſterium nec ipſiſ diaconiſ explere permittitur, abſque Epilcopo vel preſbytero: niſi hiſ procul abſentibuſ, vltima languoriſ cogat neceſſitaſ: quo calu & laiciſ fidelibuſ, atq̄; ipſiſ mulieribuſ^e baptizare permittitur. Preſbyter verò, cuiuſ negligentia cõmiſſum eſt, vt qſ ſine baptiſmate ex humaniſ exceſſerit, deponendũ erit^f.

Ba-

can. ex quo d. diſt. 4. de conſecr.

can. cõſtat. de conſecr. diſt. 4.

can. mulier. d. diſt. 4. de conſecr. can. quãũque. d. diſt. 4.

Baptizatus ab hæreticis, schismaticis, paganis uel alijs facinorosis, non sunt demud re-baptizandi. h. d.

a can. sine ab hæreticis. *e* can. seq. de consecr. dist. 4. *b* can. ab antiqua. d. dist. 4.

Sed & si quis ab hæreticis, siue schismaticis, uel etiam paganis, aut alijs facinorosis baptizati fuerint, quasi baptizati nõ fuerint, iterum baptizari nõ debent. Antiqua^b tamen patrum induxit institutio, ut qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad sanctam Ecclesiã redierint, aut vnctione christi, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinũ matris Ecclesiæ reuocentur.

Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

e cap. debiti. extra. eod.

Sed^c quanquã baptismus ab hæreticis, schismaticis, uel paganis susceptus valeat, ipsum tamẽ se baptizare nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & foemina nascitur, alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & Spiritu sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur. Vnde de Iudæo, qui in mortis articulo constitutus, in aquam se ipsum immergendo dixerat, Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, responsum est, denuo ab alio illum baptizandum esse, ut ostendatur, quod alius est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamuis si talis continuò decessisset, protinus ad patriam euolasset,

non propter fidei sacramentũ, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius fluminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidem & de illo rectè creditur, qui visibiliter non baptizatus martyrij subijt sacramentum. Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quem nõ contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit.

Vnde scitè^d scriptum à quibusdam reperitur, baptismum aliũ esse fluminis, alium fluminis, alium verò sanguinis: cum baptismi virtus & efficacia, non tam ablutione^e corporis, quam fide cordis contineatur: & aliud fit per ministerium baptizare^f, quod sacerdos exequitur: aliud^f per potestatem, quam Dominus non vsque adeo sacramentis adiunxit, ut sine illis eorundem gratiam tribuere non possit.

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiæ: & non debet minor esse uirtus baptismi, quam circuncisionis. h. d.

Non tamen, quia fide cordis baptismatis virtus continetur, idèd minùs paruulos^g, qui credere ob ætatẽ nõ possunt, vnda salutaris abluit, cum & ij nõ per usum, sed per habitũ fidei, quẽ suscipiunt in baptismo, credere nõ malè credantur, & in fide parentũ^h & Ecclesiæ, alio profetè, baptizati, ob fidei sacramentũ rectè fideles dici possunt; &

d glo. i. in sũ. de consecr. dist. 4.

e cano. uirtus baptismi. d. dist. 4. *f* cano. aliud est. d. dist. 4.

g cap. maiores. in fine prin. extra. eod.

h can. illud. et can. sequer. paruuli. de consecr. dist. 4.

a cap. maio-
res. §. cum
ergo. extra.
cod. cum circumcisio^a tam adultis, quā
paruulis ex præcepto Domini
conferretur, ne baptismus, qui
succedit in locum ipsius, & ge-
neralior tamen existit, cum tam
viri, quā fœminæ baptizetur,
minoris videatur effectus, tam
adultis, quā paruulis est con-
ferendus.

*Tā mater, quā filius, in ipso articulo par-
turiendi, possunt separatim baptizari, nec ob
id creditur baptismus iteratus. h. d.*

b cano. si ad
matris. &
can. seq. de
consecra. di-
stin. 4. Is^b quoque, cuius mater vel
prægnans, vel in ipsa hora qua
parturit, mortis urgente pericu-
lo, baptismatis gratiam perce-
perit, baptizari poterit, nec pro-
pterea bis baptizatus reputabi-
tur. cum utriusque ad maternum
corpus, cum esset in utero, perti-
neret: nec ibi regeneratio repe-
riri possit, ubi generatio non præ-
cesserit, nec in hoc infanti, qui
nascitur, aliquid mater partici-
pat, cum vniuscuiusque propria
voluntas in confessione sit at-
tendenda.

*Muti, surdi, & ægrotantes baptizari pos-
sunt. h. d.*

c can. parui-
li alio. et ca-
no. seq. de di-
stin. 4. de
consecra. Muti quoque^c, & surdi, item
ægrotantes, qui pro se respon-
dere non possunt, alijs pro se p-
fitentibus, rectè baptizari po-
terunt.

*Dormiens & amens, si ante somnum &
amentiam habuerunt propositum baptizan-
di, baptizari possunt. h. d.*

d cap. maio-
res. in fi. e-
xtra. cod. De dormientibus^d & amen-
tibus quæsitum est, & planè si

prius quā dormirent, aut amē-
tiam incurrerent, non baptizan-
di propositum haberent, quia
in eis eadem perdurare volun-
tas intelligitur, si sic immerfi fu-
erint, characterē sacramēti non
suscipiunt: secus autem, si prius
catechumeni extitissent, & ba-
ptizandi propositū habuissent:
tales enim in necessitatis arti-
culo baptizare consuevit Eccle-
sia. Tunc ergo characterē sacra-
mentalē imprimi operatio, cū
obicem voluntatis cōtrariæ nō
inuenit obfistentem.

*Inuitus baptizatus characterem suscipit, et
cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si pe-
nitus sit coactus. h. d.*

Sed & si quis nō spontè, dum
tamen non omnino coactus ba-
ptismatis susceperit sacramen-
tum, Christianitatis characterē
suscipit: vtpotà, cum quis terro-
ribus, atque supplicijs ad vndā
salutarem trahitur, & ob id tan-
quam conditionaliter volens,
licet absolutè non velit, est ad fi-
dei Christianæ cogendus obser-
uantiam. Ille verò, qui nunquā
consentit, sed penitus contradi-
cit, nec rem, nec characterem sa-
cramenti suscipit. Plus est enim
expressè cōtradecere, quā mi-
nimè consentire.

*Is de quo non est præsumptio quòd sit ba-
ptizatus, debet sine metu iterationis baptiza-
ri. h. d.*

*Illud^e in dubium venire non
debet, quoties nulla extat indi-
cia*

e can. si nul-
la extat. de
consecra. di-
stin. 4.

cia inter propinquos & familia res, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdē baptizari minimē prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio finit, vt iteratum videatur: nec temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter cōuersatus, tā violenter præsuntur quod baptizatus fuerit, vt hæc præsumptio pro veritate sit habenda, donec euidentissimis argumentis contrariū probatum fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet seuerissime puniri, ignoranter uero bis baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.

a. can. qui bis, de consecr. dist. 4.

Quod si quis sciēs & prudēs iterum baptizari sustinuerit, arctissimæ pœnitentiæ subijciendus erit: quod si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

Iterantes Baptismū sunt deponendi ab officio, & beneficijs. h. d.

Illi quoq; qui ausu temerario in homine iam baptizato cælesti lauacrum iterare ausi fuerint, excōmunicationis mucrone percussi, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

Multa sunt in baptismo, quæ non sunt de eius substantia. h. d.

Postremò sciendum est, quod

licet verbo tantum^b & elemento, baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen à sanctis patribus ad eius decorē fuerunt solenniter constituta, vt immersionis numerus, exorcismi, clericorū exufflationes, falsi benedicti exhibitio, saluæ contactus, inunctio: quæ si ex neglectu prætermissa fuerint, omisio culpæ reos arguet.

b. cap. nō ut. exiv. cod.

Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, uel ob magnā nobilitatem. h. d.

Illud etiam nouissimè^c Vienne^c concilio constitutum est, nequis in priuatis domibus, sed duntaxat in Ecclesijs, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regū vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emerferit, ppter quam ad Ecclesiam absq; periculo accessus haberi nequeat.

c. Clem. uni. cod. tit.

DE SACRAMENTO Chrismatis,

TITVLVS IIII.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. h. d.

Vamvis autē continuò trāsituris regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiam confirmationis auxilium est necessariū. Ita enim cōiuncta sunt hæc duo sacramenta, vt vnum ab altero, nisi morte præueniente, separari nō debeat.

Chriftiſmatis ſacramentum operatur a gmen-
tum gratiæ, & ſoli Epifcopi chriſmanti. h. d.

Igitur omnes fideles poſt ba-
ptiſimum paraclerum^a per ma-
nus impoſitionem accipere de-
bent, vt perfectè Chriſtiani inue-
niatur. Spiritus^b Sanctus enim,
qui ſuper aquas baptiſmi ſalu-
tifero deſcendit lapſu, in fonte
plenitudinè tribuit ad inno-
centiam, in confirmatione robur et
augmentū præſtat ad gratiam.
Vnde^c cum cæteras vnctiones
ſimplex ſacerdos vel preſbyter
valeat exhibere, hanc non niſi
ſummus ſacerdos, hoc eſt, Epi-
ſcopus conferre debet: alioqui
nulla excuſante conſuetudine
chriſmatio irrita habebitur &
vacua, nec inter Eccleſiaſtica ſa-
cramenta reputabitur, cum ma-
num impoſuiſſe præter Apoſto-
los, quorū hodie vicem ſubſti-
nēt Epifcopi, nulli alij legatur.

Ieiunius & à ieiunio debet dari chriſma, niſi
necceſſitas aliud cogat. h. d.

Accedent igitur, qui legitime
ſunt ætatis, ad confirmationem
ieiunij^d, vt à ieiunio Epifcopis
ſacro chriſmate in fronte delini-
ti per manus impoſitionem pa-
raclerum recipiant. Planè infir-
mis, & morte periclitantibus,
vel qualibet cauſa impeditis,
nulla de ieiunio habita ratione,
manus imponi poterit.

can. nos an-
te omnia.
de conſe. di-
ſt. 4.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſ-
mo debent patrini intervenire. h. d.

Illud^e commune eſt tam his

qui baptizandi ſunt, quàm etiā
illis qui confirmationis munus
recipere debent, vt aliquē in pa-
trinum habeant, qui eoſdem in
religione Chriſtiana & fide Do-
minica inſtituat, & qui pro eis
apud Deum, qualiſi fideiuſſor exi-
ſtat: quod & in catechiſmo ob-
ſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, uel non ba-
ptizati, uel confirmandi. h. d.

Admonendi tamen ſumus, q;
nec plures quenquam in bap-
tiſmo, aut in confirmatione ſulci-
pere debent, ſed vnus^f tantum, f
ſiue vir, ſiue mulier: nec quenq;
quiſpiam tenere, vel leuare po-
terit, qui ipſe baptizatus non
fit, vel confirmatus.

can. nō plu-
res. de con-
ſe. diſt. 4.
& can.
ſeq.

Parentes non poſſunt eſſe patrini proprio-
rum filiorum, nec Abbates, uel monachi alieno-
rum. h. d.

Parentes quoq; proprios fi-
lios, vel Abbates^g, vel monachi
alienos de ſacro fonte ſuſcipe-
re, aut in confirmatione tenere
non debent.

can. non
et. de con-
ſe. diſt. 4.

Nec baptiſmus, nec chriſma poſſunt itera-
ri, & utrunque conferri poteſt tempore inter-
dicti. h. d.

Commune etiam illud eſt v-
triſq; q; & neutrū (vt paulo antè
diximus) iterari poteſt, quippe
q; ambo charactere imprimūt,
& quòd interdicti tēpore ob im-
minens ex dilatione periculum
vtrunq; conferri, & pro vtroq;
chriſma confici poterit, vt infra
ſuo loco latiùs exponemus.

DE

DE POENITENTIIS,
& remissionibus,

TITVLVS V.

Quid sit pœnitentia, & effectus pœnitentia. h. d.

Pœnitentia, est Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Multiplex enim Dei misericordia ita lapsibus humanis subuenit, vt nō solum per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiā per pœnitentiæ medicinam spes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violaauerint, proprio se iudicio condemnantes, per sacramentū pœnitentiæ ad criminū remissionē, quasi ex naufragio arrepta tabula ad portum peruenient.

Tres sunt species pœnitentiæ, & pœnitentia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. h. d.

Sunt autem pœnitentiæ tres species: quædam enim est solennis, quædam publica, quædam priuata. Solennis est, quā propter maiora scelera Episcopus in capite ieiunij, seruata certa rerum serie, delinquentibus sollet imponere: quæ quidem ne Ecclesiæ vilescat autoritas, iterari non debet: & tales pœnitentes ad sacros ordines (vt suprā exposuimus) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter potest sacerdotib. imponi, quàm si prius

cælestis militiae cingulo exuti fuerint.

Publica delicta & publica pœnitentia lui debent. h. d.

Publica pœnitentia est, quæ publicè, nulla seruata iuris solennitate, peragenda iniungitur: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cū enim manifesta peccata nō sint occulta correctione purganda, rectè constitutum est, vt qui publicè peccando proximo suo scandalum præbuerint, publicā etiam pœnitentiā à proprijs sibi sacerdotibus impositā, peragere debeant. Apparet itaq; ex his, quod licet omnis solennis pœnitentia publica sit, non tamē omnis publica est solennis.

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h. d.

Priuata, aut secreta pœnitentia est, quæ in occulto Deo fit et sacerdoti. Statutum est enim generali Concilio^b, vt omnis fidelis, quàm primū sapere cœperit, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiā proprijs viribus adimplere studeat, suscipiens reuerēter ad minus singulis annis in Paschate Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de sacerdotis consilio, ex causā duxerit abstinentū: alioqui & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & moriens Christiana carebit sepultura.

^b cap om nis
utriusque.
extr. eod.

*lit. qui pro
mo nō poss.
s. pœnitentes.*

Pœnitentia constat contritione, confessione, & satisfatione. h. d.

Constat igitur pœnitentiæ sacramentum tribus partibus: contritione cordis, confessione oris, & operis satisfatione. Contritio nihil aliud est, quàm dolor pro peccatis voluntariè assumptus cù proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio (vt Augustino placet) est, p quâ morbus latens spe veniè aperitur: vel, Confessio, est Canonica peccatorum coram proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri nõ proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, uel ab Episcopo, uel si confiteatur fratribus habitibus generalem potestatem audiendi confessiones. h. d.

Quod autem dicitur coram proprio sacerdote, ita demum obtinet, si nulla legitima causa subsit eius declinandi iudicium. Cæterum si quis vel proprii sacerdotis imperitiam^a vereatur, vel aliàs eius vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti^b confiteri voluerit, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio: cùm aliter illum alienus, quacunq; suffragante consuetudine, nõ possit absoluerè, vel ligare. Si quis tamen regularibus generalem audiendi confessiones potestatem habentibus, & locorum ordinarijs præsentatis, & ab ijsdem approbatis, confessus fuerit, Parisiensis Doctoris reiecta senten-

^a can. fin. de pœnitenti. dist. 6.
^b cap. omnis utriusque. §. si quis autem. extra. eod.

tia, nõ magis eadè peccata tenebitur iterum cõfiteri, q̄ si ea proprio sacerdoti iuxta generalis concilij dispositione cõfessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h. d.

Episcopus quoq; subdito suo, vt quemvis idoneum sibi deligat confessorem, facultatem concedere poterit, cùm non minoris esse debeat efficaciam ab Episcopo obtenta licentia, quàm à Parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

Sed & si pœnitendi vrgeat necessitas, nec desideranti locus, aut tempus proprii sacerdotis offerat, & si is, cui quis confitetur, soluendi nullam potestatem habeat, tanta tamen est vis confessionis, vt dignus fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum enim pro opere reputatur, cùm operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confessionem. h. d.

Sed siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis modo confitentem prodar. quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, nõ solùm à sacerdotali officio deponendus erit, verum etiã ad agendam perpetuam pœnitentiã in arcem monasterium detrudendus.

Sacer-

^c cap. omnis utriusque. §. caueat. extra. eod.

*Sacerdos non debet quem absoluere de ca-
sibus reseruat Papæ, uel Episcopo. h. d.*

Illud etiam animaduerrere sacerdotem oportet, nequem scilicet ab his criminibus absol uendo liberare tentet, quorum absolutio, aut Apostolico^a, aut proprio ordinario est reserua- ta: ut puta, si pœnitēs clericum enormiter leserit, Ecclesiam cō- bufferit, vel fregerit, falsum cō- miserit, Cardinalem vel Episco- pum insecutus fuerit, cum mon- niali rem habuerit, & in alijs ca- sibus.

*In generali cōcessione non ueniunt ea, quæ
quis non esset uerisimiliter in specie concessu-
rus. h. d.*

De^b eo tamen quæsitum est, si Episcopus subdito suo con- cesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem, an tunc il- le, quem is elegerit, in casibus, qui eidē Episcopo specialiter reseruantur, absoluedi habeat facultatem: & cū in generali concessione illa minimē ueni- ant, quæ non esset quis uerifi- militer in specie cōcessurus, re- sponsum est, electum hunc huiusmodi non habere potesta- tem.

*Contritio, & confessio sine satisfactione pa-
rum proficiunt. h. d.*

Sed nec contritio multū pro- ficier, nec confessio, nisi amba- bus adiuncta fuerit satisfactio: Quæ nihil aliud est, quàm quæ-

dam iniuriæ illatæ compen- satio: nullus enim delicto- rum accipit veniam, nisi (si nul- la necessitate fuerit impedi- tus) qualēcunque, et si longē mi- norē, quàm debeat, pœnam sol- uerit. Nec sufficit mores in me- lius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleēmosynis, o- rationibus, & ieiunijs.

*Medici, qui ægrotos ad pœnitentiam non
inducunt, sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi.
h. d.*

Medicos^c etiam admonere oportet, ut cū eos ad infir- mos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & indu- cant, ut medicos uocent anima- rum: ut, postquā fuerit ægrotā- ti de spiritali salute p̄uisum, ad corporalis medicinæ reme- dium salubrius procedatur. Si quis autem medicorum secus fecerit, ab Ecclesiæ ingressu ar- cebitur, donec pro transgressio- ne huiusmodi satisfecerit.

*Qui habuit propositum confitendi, po-
test absolui, si sciatia morbi non posset confi-
teri. h. d.*

Si quis autem in infirmitate constitutus, pœnitentiam petie- rit, & dum ad eum inuitatus sa- cerdos properat, morbo op- pressus obmutuerit, vel in phre- nesin conuersus fuerit, & pœni- tentiam moriturus, & per ma-

*cl. 1. §.
quibus. uer.
nec etiam.
de priuileg.*

*b ca. 2. de pœ-
nitent. in 6.*

*c cap. cum in
firm. las. c.
xix. cod.*

*omni
§. §.
t. cxi.*

rus impositionem reconcilia-
tionem accipere poterit.

*Deputatis ultimo supplicio sacramentum
pœnitentiæ & Eucharistiæ non negatur.
h. d.*

a *clen. 1. de
pœnitent.*

Nec infirmis solùm, sed etiã
vitore gladio morituris in hac
parte iura subueniunt, cùm vl-
timo damnatis supplicio^a pœ-
nitentiæ sacramentũ, si petant,
non solùm negari non debeat,
verùm etiam sint censura Ecce-
lesiastica ab ordinarijs locorum
coercendi, quicumque aduersa-
rentur, quo minùs id consequã-
tur. Quod ipsum & de Eucharis-
tia quoque intelligendum erit
cùm quibuscunque pœnitentia
non negetur, viaticum quo-
que, quod verè pœnitentibus
exhibetur, intelligatur esse con-
cessum.

DE EVCHARISTIA, TITVLVS VI.

*Maximum est Eucharistiæ sacramentum,
& saltem semel in anno debet assumi. h. d.*

b *can. nihil in
sacrificijs.
de consecra.
distin. 2.*

St autem inter cœtera, Eu-
charistiæ sacramentum ma-
ximum^b, & oblationes om-
nes lógè antecellit. Vnde, sicut
præstantius est cœteris, ita etiã
diligentiùs excoli debet. Et
quidem circa prima fidei cuna-
bula frequentissima erat a-
pud fideles sanctissimi viatici
susceptio, sed cùm postea pau-
latim tepescente charitate ra-
riùs homines communicarent,

constitutum fuit^c, vt nisi quis
maioribus fortasse criminibus
impediretur, tribus saltem vici-
bus in anno communicare de-
beret: donec refrigescente peni-
tens religionis ardore, eò tandè
ventum est, vt semel saltem sin-
gulis annis^d, vnusquisque cœ-
lestis mensę debeat esse parti-
ceps.

c *can. etsi nõ,
de consec.
distin. 2.*

d *cap. omnis
de pœnitent.*

*Quotidie sacerdotes hodie pro populo sa-
crificare debent, sed semel tantum, non pluries,
nisi ex magna causa, uel in natiuitate Domini.
h. d.*

Inualuit tamè, vt Deo quoti-
die sacerdotes pro populo hãc
oblationem facerent. Quo-
niam enim quotidie labimur,
ideo etiam Christus quotidie
mysticè pro nobis immola-
tur: in quo tamen illud cauend-
um est, ne sacerdos, quacunq;
præfulgeat dignitate^e, amplius
quàm semel in die celebret, nisi
aut aliter faciendum Domini
natiuitas^f suadeat, aut vrgens
cogat necessitas. Satis enim fe-
lix est, qui semel dignè cele-
brat.

e *cap. te refe-
rente. extr.
de celebrat.
missa.*

f *cap. consi-
luisi extra.
de celeb. mis-
sa.*

*Presbyter tantum debet exhibere Eucha-
ristiam, non inferior, nisi subsit necessitas.
h. d.*

Sed nec ab omnibus, nec pas-
sim omnibus, tantum sacramen-
tum exhiberi debet: nam velu-
ti solus sacerdos illud conficit,
ita etiam nemo præter eum ex-
hibere poterit. Quòd si presby-
ter aliter, quàm p semetipsum
infirmum, vel alium cõmuni-

cet

a can. perue- nit. de con- sacra. dist. 2.

b can. presen- te. disti. 93.

c can. sacerdo- tes qui. 1. q. 2. in fin.

d cap. fin. ext. de cler. ex- com.

e can. pen. de consecra. di- stin. 2.

cet, ex Rhemenfis concilij di- spositione, sui gradus periculo subiacebit. Permisit tamen Lao dicente concilium^b, si neces- sitas vrgeret, vt diaconus praesen- te presbytero Eucharistiam iul- sus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quo ad seipsum, est suspensus, non quo ad alios. h.d.

Imo & sacerdotes, si qua cri- minali macula^c sese infectos ef- se sentiant, ab huiusmodi exhi- bitione abstinere debent. Quam si peccato mortali^d, vel minori excommunicatione il- ligatus celebret, & sacramenta conferat, licet grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & sacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cum non a colla- tione, sed a participatione, quae in sola perceptione consistit, vi deatur esse remotus.

Scenicis & histrionibus non est danda Eu- charistia pro caeteris autem, maxime infirmis, semper debet esse parata. h.d.

Item quamvis regulariter nullus, etiam si quem sacerdoti peccatorum & impoenitentem ef- se liqueat, ab altari sit arcendus: Scenicis^e tamen, atque histrio- nibus, caeterisque personis huius- modi, quando tam detestan- das artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec .n. Euangelicae disciplinae congruit, vt pudor, & honor Ec- clesiae tam turpi & infami con-

tagione foederetur. In caeteris prospiciet presbyter, vt si quis infirmatus fuerit, ita Eucharis- tiam paratam habeat^f, vt ne- mo sine communionemoria- tur.

Sacramentum Eucharistiae constat visibili forma, ueritate corporis, & spiritali uirtute. Et in calice poni debet uinum aqua mixtum. h.d.

Constat & autem Eucharistiae sa- cramentum visibili forma, ue- ritate corporis & uirtute spi- rituali. Forma visibilis est panis, & uini^h: uinum ue- ro hoc loco intelligimus aqua permixtum: nec enim in calice Domini, aut uinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum v- trunque ex latere illius proflu- xisse legatur. Illud etiam ratio- nabilis consuetudo generalis habet Ecclesiae, vt plus in eo vi- ni, quam aquae sit ponend- umⁱ.

In sacramento altaris panis & uinum sunt uera caro & sanguis Domini. h.d.

Veritas^k est carnis, & sangui- nis: sicut enim ante consecratio- nem panis est & uinum, quod na- tura formauit: ita etiam post co- secrationem uera Christi est ca- ro & sanguis, quem benedictio consecrauit^l.

Virtus sacramenti est charitas, & unitas. h.d.

Virtus est charitatis, & vnita- tis^m: nam ueluti ex multis gra- nis vnus fit panis, & ex mul-

f can. presby- ter Eucharis- tian. de co- sacra. dist. 2.

g glos. in sum. de consec. di- stin. 2.

h sum. d. dist. 2.

i cap. perni- ciosus. extr. de celebrat. missa.

k cap. cum Martha. 5. distinquen- dum. extra. de celebra. missa. extr. d. glos.

l can. nos au- tem. de con- sacra. dist. 2.

m uide in pra- ced. 55.

tis racemis vnum vinum, ita & nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati, vnu euadimus.

Ponit, quomodo & quando tria, quibus cōstat sacramentum Altaris, sint sacramenta. h. d.

a cap. cū Mariæ. S. distinguē dum. extra. de celebra. missa.

His igitur repetitis apparet, primum quidem sacramentum esse non rem, secundum & rem esse simul & sacramentum, tertium verò rem esse sed non sacramentum. Sed primū quidem sacramentum est geminæ rei, secundum est sacramentum vnius & alterius res, tertium verò res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA vnctione,

TITVLVS VII.

Extrema unctio solet exhiberi ijs, de quorū morte dubitatur, & duplex unctio, exterior & interior & interiorem exterior designat. h. d.

HActenus loquuti fuimus de his sacramentis, quæ ad ingressum, & ad progressum in Ecclesia comparata sunt: consequens nunc est, vt de ijs videamus, quæ ppter egressum ab Ecclesia sunt constituta. Sciendum est igitur graui ter ægrotantibus, & de quorū morte probabiliter timeri potest, certas corporis partes sanctificato oleo à presbyteris ex institutione diuina inungi de-

bere: quæ quidem inunctio, nō minùs interiùs animæ, quàm exteriùs corporis sanitatem operatur. Sunt enim vnctionis duæ species, Exterior quæ materialis & visibilis, & interior quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus, Interiore inuisibiliter cor inungitur. Hæc, quòd in extremitate vitæ constitutis exhiberi consuevit, merito extremæ vnctionis nomen est sortita.

Magis dignum trahit ad se minùs dignum. h. d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modò, quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum. Postquam hucusque de ijs sacramentis, quæ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum nunc est, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis.

DE SACRAMENTO ordinis,

TITVLVS VIII.

Quid sit ordo. h. d.

Voluntatis sacramenta sunt (vt paulò antè exposuimus) Ordo sacer, & Matrimonium. Est autem ordo, nihil aliud, quàm signaculū quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis pote-

b cap. i. S. scire te. extra. de sacra vnctione.

c glos. si. cap. quod in du. bis. extra. de consecrat. Ecclesi.

potestas, traditur ordinato: de cuius speciebus, differentijs, & gradibus, satis videtur superiore libro dictum esse. Vnde solum nunc restat, vt ad matrimonij materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO
matrimonij,
TITVLVS IX.

Quid sit matrimonium. h. d.

a in sum. 27.
q. 2. §. sanē.
cap. illud.
extra. de
præsump.

Matrimonium^a est viri & mulieris coniunctio, in diuina vitæ consuetudinem continens, cum diuini & humani iuris communicatio-
ne.

Matrimonium præcedit alia sacramenta, ratione loci in quo instituitur, temporis, amplitudinis, & mysterij. h. d.

Et merito inter alia sacramenta Matrimonium quoque annumerari meruit, cum cæteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterij ratione etiam præcellat. Siquidem ab orbis primordio in Paradiso à Deo ipso institutum est, vt esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè cõtingit. His illud quoq; accedit^b, quod animorũ consensus & corporũ commixtio, quæ in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, vel Ecclesiã: alterum verò sacrosanctum cõiugium designat, quod inter

b cap. debi-
tum. extra.
de bigamis.

Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

Consequuntur & inde præter sacramentum, & alia bona: vtputà^c, fides, & proles, & quòd humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honestate excepta coniugij, minimè læditur. Initiatur autem matrimonium sponsione, consensu ratificatur, & copula consumatur: de quibus singulis distinctius dispiciamus.

c can. omne.
27. q. 2.

DE SPONSALIBVS,
TITVLVS X.

Quid sint sponsalia, & unde dicantur. h. d.

Sponsalia^d sunt futurarũ nuptiarum mentio, & re promissio: & dicta sunt à spondendo, quòd per ea sibi inuicẽ se futuros coniuges viri & mulieres spondent.

d can. nostras.
30. q. 5.
glos. 1. cap.
licet. extra.
de trans. ep̃i
scop.

Sponsalia contrahuntur re, uerbis, literis, et consensu. h. d.

Contrahuntur autem sponsalia varijs modis: vtputà, re, uerbis, literis, & consensu. Re cõtrahuntur per nudã subarrhationem, vel anuli immisionem. Uerbis, vt si inter virum & mulierem pmissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicẽte: Ego^e te accipiam in meum maritum: & ego te in meam uxorem, siue in hunc sensum uerba similia protule-

e cap. pen.
extra. cod.

k

rint. Literis, vt cū absentes inter se de futuris nuptijs per epistolā paciscuntur: quod ipsum & per nuncium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium, non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

cap. fin. de procur. in 6

Procurator tamē ad hoc specialiter constitutus, ob magnū, quod ex facto tam arduo posset periculū imminere, aliū substituere nō poterit, nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duo impuberes, quorum prudentia nō supplet aetatem, & qui pubertati non sint proximi, uel etiam alter tantum sit impubes, per uerba de praesenti matrimonium contraxerint: talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro & ex eo inducitur iustitia publicae honestatis. h. d.

b. cap. 1. §. i. dem. de desponsat. in pub. in 6.

Consensu^b contrahuntur sponsalia: vt cū pubes & impubes, vel duo impuberes, nō proximi pubertati, & in quibus aetatem prudentia nō supplet, matrimonium per uerba cōtraxerint de praesenti. Licet enim uerba in praesens matrimonium sonent, iuris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resoluitur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugiū, quod ab initio aetate impediente, vt matrimonium nō tenuit, per aduentum pubertatis minime conualescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel aliū modum cōtrahentes cum eiuf-

dem perseverantia uoluntatis, ad pubertatis tempora peruenisse euidenter constiterit: per dictum tamen contractum, qui ualuit vt potuit, non licēti agebatur, publicae honestatis iustitia censetur inducta.

In re denominanda potius effectum attendimus, quam modum. h. d.

Et ideo hoc casu consensu cōtracta spōsalia dicimus: quia, si uerba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium cōtractum uideri poterit. Censuerūt autem iura eos, qui, cū nō possent, coniugiū de facto contraxerunt, uoluisse etiā in casu quo possent, contrahere: ideoq; saltem, vt sponsalia, ualere conuentionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, purē, in diem, & sub conditione. & qui contraxerunt sponsalia purē, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere. & consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

Rursus contrahuntur sponsalia, aut purē, aut adiecta die, aut sub conditione. Purē^c, vt cū vir & mulier se inuicem futuros coniuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex cōtrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imō qui cōtraxerūt, vt se inuicē recipiant, & mutua cōiugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationalis causa obsister, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Si

cap. 2. & cap. ex lit. ris. et 2. ex. cod. tit.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non stetit quò minus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Dies adijcitur sponsalibus, cum quis intra certum temporis spatium aliquam se ducturum in uxorem conuenit: in qua specie, si per eum non steterit, quò minus intra præfixum terminum cum eadem matrimonium contraheret, liberè ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, euanescent conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h. d.

Sub conditione celebrantur sponsalia, cum quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se contracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, Ego te in uxorem accipiam, si centum mihi dederis: aut, si pater meus contulerit: quibus conditionibus deficiente, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de præsentibus, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cum his casibus à conditionibus recessum videatur.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus uel matrimonio non uitiunt, sed uitiuntur nisi sint contra substantiam & naturam coniugij. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honestæ sunt, & Canonicis institutis non contrariæ: nam si turpes sint, aut impossibiles, ob fauorè matrimonij debent pro non adiectis censerit: si tamè nõ

solum turpes sint, sed etiam contra substantiam, uel naturam coniugij: puta, si alter dicat alteri: Tecum contraho si generationem proliis cuius ueris, uel idoneæ aliam honore uel facultatibus digniorem inueniam, aut si pro quæstu adulterandam te tradideris: matrimonialis contractus, quantumcunque sit fauorabilis, omni carebit effectu.

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere, & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua uoluntas accesserit, aut nixus copulæ interuenerit. h. d.

Non tamen omnibus, cuiuscumque sint ætatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores septennio celebrata, nullius roboris efficaciam sortiuntur: ideoque si infantes, uel unus maior septennio, alter minor, sponsalia contraxerint ipsi, uel parentes pro eis, nisi per cohabitationem eorum mutuam, siue aliâs uerbo, uel facto eosdem in eadè uoluntate factos maiores perdurare liquido appareat, sponsalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapsum dicti temporis minimè conualescunt: & ideo cum sint nulla, ratione defectus consensus, publicæ honestatis iustitiam non inducunt. Si tamen cum ea, quam nondum septennem domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesserit, aliud statuendum erit.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeant. h. d.

b c si extr. de conditio. sp p o.

e cap. accessit. extra. de despo. imp. ca. 1. in pri. de desponsat. impub. in 6.

a cap. 2. ext. cod. Initiatum igitur sponsalibus matrimonium fide consensus ratificari debet. Quod si qui se contrahendo matrimonio fide sibi dederunt, se inuicē admittere omnino noluerint: instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, dissolutio tolerari poterit: cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

Non sunt audiendi impuberes uolentes dissoluerē sponsalia, sed expectandum tempus pubertatis. h. d.

b cap. de illis. extr. de desponsa. impub. De illis, qui infra annos aptos matrimonio sponsalia contrahunt, quæri poterit: & sanè, siue uterq; siue alter reclamet, & antequam ad annos matrimonij aptos peruenerint, separari postulent, non sunt audiendi: si uero alteruter istorū ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existente, cum sponsalia contraherentur, si is, qui minoris est ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum consentire uoluerit, iudicio Ecclesiæ separari poterunt.

Mulier uiripotens contrahens cum impubere, non potest resiliere, sed impubes factus pubes potest h. d.

c cap. de illis. §. mulier. extr. de desponsa. impub. Mulier quoque, quæ nobiles annos attingēs, ei qui nondum matrimonio erat apud, nupsit, cum in eum semel consenserit, amplius dissentire non poterit, nisi ipse, cui nupsit, postquā ad

legitimam ætatem peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum.

Contrahens sponsalia cum impubere coactus, non tenetur expectare impubem. h. d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ sponte cum minoribus sponsalia contraxerint. Si qua enim non tam sponte sua, quam à parentibus coacta, cum impubere contraxerit, & domū traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanferit, si puerū usq; ad annum decimum quartum minimè expectandum duxerit, ei alium sibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

Sponsalia contracta à parentibus, non tenent, nisi filij assentiant & ratificent. h. d.

Non ablimile est *d*, quod de sponsalibus, quæ parentes pro filijs puberibus frequenter contrahunt, statuitur: nam si quidē ipsi filij expressè consenserint, vel tacitè, ut si præsentibus fuerint, nec contradixerint, obligantur: & ex eis oritur publicæ honestatis iustitia. Idem etiā obtinet, si filij tempore sponsaliorum absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia post scientes, & prudentes ratificauerunt tacitè, vel expressè: aliàs ex sponsalibus contractis à parentibus pro filijs, nec ipsi obligantur, nec publicæ honestatis iustitia inde exoritur.

Sponsalia dissoluntur ipso iure, quando non habetur ratio uoluntatis contrahentium. h. d.

Dis-

d cap. 1. §. ff. de desponsa. impub. in 6.

Dissoluuntur sponsalia, aut ipso iure, aut facto hominis. Ipso iure tunc dicuntur sponsalia dissolui, vt cum nulla habita ratione voluntatis & consensus partium, ex certa superueniente causa distrahuntur: vt ex contractu matrimonij, sacrorum ordinum susceptione, religionis ingressu, cognationis interuentu.

Matrimonium per uerba de presenti contractum, tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata: sed matrimonium contractum per uerba de presenti, non irritatur etiam sequuta copula. h. d.

Si quis igitur eam, quæ tibi desponsata fuerat, per uerba sibi iunxerit de presenti, etiam si inter te & ipsam sponsalia iuramento firmata extitissent, dum tamen copula non interuenierit, nihilo minus per secundum matrimonium, etiam te inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus salutaris sit iniungenda poenitentia: quanquam, si prius per uerba contraxisses de presenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per secundum, etiam secuta copula, tolli non possit. Nec enim ut pactio fidem interdum frangi iura sustinent, ita etiam fidem consensus aboleri permittunt.

Per susceptionem sacrorum ordinum, & ingressum monasterij dissoluentur sponsalia. hoc dicit.

Item ex contrario, Si quis sa-

cris ordinibus fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia. Consultrius tamen egerit, quæ certam mulierem se ducturum in uxorem fortè iureiurando firmauerit, si antea contrahendo iusiurandum seruauerit, posteaque nulla subsequente carnali copula religionem ingrediatur.

Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro. h. d.

Item si inter sponsum & sponsam affinitas superueniat: ut puta, si sponsum propinquam sponse cognouisse, aut manifestum sit, aut de hoc sit publice diffamatus, aut spiritualis inter eos cognatio intercesserit: dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimonium perueniri poterit.

Poenit, quomodo facto hominis sponsalia dissoluantur. h. d.

Facto hominis dissoluuntur sponsalia, vel contrario utriusque contrahentis consensu, vel cum legitima emergente causa, dissolutione alterius tantum voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione, absentia, membrorum amissione, incurabilis morbi interuentu.

Sponsalia dissoluantur contrario consensu, nec poenæ appositio sponsalibus apposta, aliquid operatur. h. d.

Si contrahentes igitur, vel sese inuicem liberent, vel impubes contrahens adueniente puber-

a cap. 2. ext. de coact. co. iug.

b cap. 2. ext. de consang. & affim.

c can. 2. 32. q. 1. can. apostolus. et can. omnes. 32. q. 7. capit. discretionem. ext. de eo qui cogn. consang.

rate, ratum nolit habere matrimonium, dissolventur sponsalia: nec aliquid proderit, quod sub certa pœna contracta fuerint: cum enim libera matrimonia esse deceat, pœnarum inanis omnis est adiectio.

a ca. bema.
§. cum ita
que. extra.
cod. lit.

Ob fornicationem post sponsalia etiam iuramento firmata commissa, potest quis licite rescilire & id quod coniunctos disungit, multo magis impedit coniungendos. h. d.

b cap. quem
admodum.
extra. de iu
reiran.

Vnius quoq; tantum dissensu etiam iurati solvuntur interdum sponsalia, veluti si quis aliquam se in uxorem ducturum iurauerit, & ea postmodum fornicata fuerit: nam licet eidem fornicationem non possit opponere præcedentem, ob subsequenter tamen poterit eadem in coniugem non ducere: quia illi iuramento talis inest conditio, si illa contra regulam desponsationis non venerit: alioqui si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in uxorem ducere: quod est profusum absurdum. Nam si post contractum coniugium, vir propter fornicationem licite potest à sua cohabitatione recedere: longè fortius ante coniugium celebratum sponsus sponsam poterit non admittere.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparantur. h. d.

Idem erit, si sponsus, vel sponsa idololatrando, vel hæresim sequendo in spiritualem forni-

onem inciderit.

Si sponsi conferant se ad remotas regiones, sponsæ possunt se ad aliorum nuptias conferre, recepta, si peccauerint, pœnitentia. h. d.

Sed & si qui præstito iuramento promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaq; illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes se transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de periurio, si fortè iuramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterit, quò minus fuerit matrimonium consumatum.

c cap. de illis.
e extra. cod.

Lepra, vel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h. d.

Item si sponsus, aut sponsa, leprofus fiat, vel leprosa: paralyticus, vel paralytica: aut nasum, vel oculos amittat: aut quid sibi turpius eueniat: ad consumandam maritalem copulam compelli non debent: licet iam contractum matrimonium superueniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

d ca. 1. & ff.
extra. de
coniugio
proso.

DE NVPTIIS, TITVLVS XI.

Ponit subordinationem præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. h. d.

Exposuimus hætenus, quid esset matrimonium, quæ ratione inter sacramenta reponatur, admonentes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula consumari. Sed cum proximè de sponsalibus, tan-

tanquam de principio tractatū habuerimus: reliquū nunc est, vt de consensu & copula, quib. substantia & perfectio matrimonij continetur, differamus: quid impediatur nuptias contrahi, vel contractas dirimat, cum cæteris quæ tractatui adiacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

Nuptias igitur, siue matrimonium inter se contrahunt, viri puberes, & mulieres viripotentes, simulatq; in se inuicē consenserunt. Vbi .n. non est vtriusq; consensus, non potest esse matrimonium: ideoque, si ex altera parte pater puellæ tantum consenserit, ex altera, qui se cupit maritum fieri, nihil agitur: quamquam honestè faciant filij, si paternæ voluntati minimè reluctentur.

Pubertas estimatur non tam annis, quam corporis habitu. & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis, & ex necessitate. h. d.

cap. puberes. extr. de despon. impub. Sed qui sint puberes, videamus: & quidam^a ex annis tantum pubertatem iudicandam asserunt, eū esse puberē rati, qui quatuordecim annos impleuerit: & viripotentem, quæ duodecim, quamvis tardissimè pubescant. Præualuit tamen opinio existimantium ex habitu corporis pubertatem debere cēferi, atq; eos qui generare pos-

sint, etiam si minores annis sint, in proposito puberes reputari. Itaq; si malitia ætatem suppleat, etiam minores ea ætate coniungi possunt. Idem, si fortè vrgentissima necessitas^b interueniat: vtpote quòd pro bono pacis talium coniunctio sit toleranda.

Quantum ad Ecclesiam, etiam uerba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.

Licet^c autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Ecclesiam, verba præsentem consensum exprimentia sunt necessaria, si contrahentes loqui poterunt. Muti verò & surdi^d, qui loqui non possunt & exaudire, si cōtrahere velint, & quod verbis ostēdere nequiverint, signis declarauerint, procul dubio legitimas nuptias contrahent.

Ponit quæsdā uerborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h. d.

Verba autē ad hoc apta sunt: verbi gratia^e, Ego te in meam uxorem accipio. & ego te accipio in meum maritum. vel, promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo, & tibi sicuti uxori meæ fidem seruabo. & contra, Promitto me te pro marito habituram, & tibi tãquam uiro proprio fidem seruaturam. vel similia consensum de præsentem exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.

b cap. 2. in fl. extra. de despon. impub.

c cap. tuæ fraternitatis. extr. de despon.

d cap. cū apud. extr. de despon.

e cap. ex parte. extra. de despon.

cap. ex li-
teris . el . 1.
extra de
spons.

Inde quæritur, si alter coniu-
gū ita loquutus fuerit^a, vt, quod
propositum est, altera pars nō
intellexisse se affirmet, quid a-
gendum sit, si tali prætextu cau-
sæ disidij quærat^r in qua spe-
cie, si matrimonium contractu-
ri iudicio & ætate sint idonei, si
alter, quod alter proposuit, non
intellexerit, statutum est, ad cō-
munem verbi intelligentiā esse
recurrendum, cogendiq; erunt
ambo verba prolata in eum sen-
sum accipere, quem solent re-
ctè intelligentibus generare.

*Serui possunt etiam inuitis dominis cōtra-
here matrimonium, dum tamen dominos non
fraudent debitis obsequijs. h. d.*

cap. 1. ext.
de coniug.
seruo.

Illud quoque explorati iuris
est, quòd matrimonia inter se
contrahunt, nō solūm liberi ho-
mines, verūm etiam serui^b. Sic-
ut enim neque liber, neque ser-
uus est ab alijs sacramentis Ec-
clesiæ remouendus, ita nec in-
ter seruos matrimonia prohibe-
ri debent: ideoq; , quanquā con-
tradicientibus dominis & inui-
tis contracta fuerint, nulla rati-
one propterea sunt dissoluen-
da. Serui tamen, qui contraxe-
rint, proprios dominos debitis
& consuetis obsequijs minimè
fraudare debent.

*Si unus coniugum comperiat^r post cōtra-
ctum matrimonium serualis conditionis, potest
dissolui matrimonium, nisi post talem cognitio-
nem fuerit renouatus consensus, uel sequuta co-
pula. Et, liberi sunt ex libero uentre nati, nisi
aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.*

Si quis tamen^c, vel si qua in-
sciens eum, vel eam sūmpserit
in coniugem, quē vel quam po-
stèa seruilis compertum sit esse
conditionis, nec post diem ve-
ræ cognitionis habitē se inuicē
cognouerint, aut aliter facto in
uicem in se consenserint, ita se-
parari poterunt, vt utrique libe-
ra cum alijs contrahendi facul-
tas non denegetur. Liberi au-
tem sunt, qui sunt ex libero ven-
tre nati, nisi quis patris cōditio-
nem secundum leges & consue-
tudinem prouinciæ, sequatur.

*Error in persona impedit matrimonium.
hoc dicit.*

Multò magis matrimonium
inualidatur, cūm quis in perso-
na errauerit: vtputā, si existimās
se cum Gemma cōtrahere, cum
Berta contrahat.

*Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs
animo decipiendi mulierem, & eam postmodū
carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio
in foro iudiciali, secus in pœnitentiali. h. d.*

De eo quæsitum est, qui cūm
non aliter mulierem, vt sibi car-
naliter commisceretur, perdu-
cere posset, quā si eandem de-
sponsasset, proprium mentitus
nomen, illam per hæc verba de-
sponsauit^d: Te Ioannes desponsat, an
quia vir illo nomine non voca-
retur, nec vllum nubendi habe-
ret propositum, sed copulā tan-
tūm carnalem exequendi, inter
prædictos matrimonium sit ce-
lebratum, cūm tamen mulier in
virum

cap. 2. &
fin. extr. de
coniug. serui.

capit. tua
nos. ext. de
spons.

virum consenserit? Et responsum est, nō debere ex isto facto coniugium iudicari, cū in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi cōiugium inueniri valeat: quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit: sine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expressè non appareat, quòd is, qui mulierē desponsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc se finxit, dissen sit, interim erit pro matrimonio præsumendum.

QVÆ MATRIMONIUM
impedire possunt,

TITVLVS XII.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ. hoc dicit.

ERgo nō omnis error matrimonium impedit: nam si quis corruptam in uxorem accipit, quam virginem arbitratur: vel, qui accipit meretricē, quā putat esse castam: vterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei qui scienter ducit in uxorem publicā meretricem, peccata remittuntur. h. d.

capit. inter opera. ext. de sponsal. Quin potius qui scientes & prudētes, mulieres publicas de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, quod agent, in re-

misionē proficiet peccatorū: cū inter opera charitatis non minimum sit, errantem ab erroris semita reuocare.

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

Solum igitur personæ, & conditionis error obstat matrimonio: qualitatis verò, & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cū hic, qui est Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cū is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cū is, qui pauper est, diues existimatur, vel contrā. Qualitatis, cū is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alij plures modi, quibus matrimonia impediuntur: vtputà, cōditio apposita & nō impleta, secundū ea, quæ suprā diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & uotū solenne impediūt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt: uotum autem simplex solum impedit contrahendum, & pro uoto simplici fracto imponenda est pœnitentia. h. d.

Item voti^b solennis emissio, & sacri ordinis susceptio, tā matrimonium impedit contrahendum, quā postea contractū dirimit. Secus verò statuitur in voto simplici: quanquam enim contrahendum impediatur, non tamen cōtractum dissoluit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contrahatur, impedit, sed iam contractas nuptias nequaquā tollit. Huic

cap. 1. et 2. & per totū tit. extra. qui cleri. uel uoue. matri. cōtra. poss.

tamen, qui nubēdo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius emisit, tanto propter plurimum scādalum erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus & si nubant, sunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoq; disparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdū dirimit: si quis^a enim Iudææ conjugali societate iūgi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel aliās infideli, siue Iudæa, vel aliās infidelis Christiano carnali consortio misceatur, quicumq; eorū id commisisse deprehenditur, à Christiano cœtu & Ecclesiæ cōmunionē protinus segregandus erit.

Si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine peccato mortali soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur. h. d.

Item^b si alter infidelium coniugum ad fidem Catholicā conuertatur, & alter, q in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel ut Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conuersus, quasi priore matrimonio dissoluto, licitè ad secunda vota conuolare poterit, & cōmunis proles ipsi conuerso assignabitur.

Si alter infidelium coniugum conuertatur & antequā alij legitimè cōiunctus fuerit, alius quoq; conuertatur, debet se iniicere recipere. h. d.

Quòd si conuersum^c ad fidē & vxor cōuersa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compellitur: nec quicquam conuerso pderit, quòd iam secundum^d ritū suū eandem repudiauerit, cū repudium ipsum veritas Evangelica repudiauerit: sed nec fornicationē dimissor dimissæ poterit obijcere, propterea quòd alij post repudium nupsit, nisi aliās fornicata fuerit.

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptam adhærebit primæ. h. d.

Quia verò^e pagani in plures simul fœminas affectum conjugalem diuidunt, vtrū post cōuersionem omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cū nulli vnquam licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione cōcessum, nec cuiquam vxore etiam ob fornicationem dimissa, aliā liceat superinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroq; sexu (cū inter coniuges seruanda sit æqualitas) circa matrimonium reprobādā, & de pluribus primam tantū retinendam.

Matrimonium non soluitur altero coniugū fidelium in hæresim lapsa. h. d.

Alia sanè causa est eorum cōiugum^f, quorum alter, vel in hæresim labitur, vel ad infidelium tran-

cap. gaudeamus. §. quòd si conuersum. ext. de diuort.

d. cap. gaudeamus. §. qui autem. de diuort.

d. cap. gaudeamus. §. quia uerb. extra. de diuort.

cap. quanto. §. si uerò. de diuort.

a. can. si quis Iudæicæ. 28. q. 1.

b. ca. quanto. §. si enim aliter. extr. de diuort.

transit errorem: neq; enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit. Nam etsi matrimonium verum inter infideles sit, non tamé est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus, ipso durante, perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum. h. d.

d. cap. quanto. s. nec obstat. ext. de diuort.

Nec^a refert, quod à quibusdã forsan obijci posset, quòd fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cum idé multis casibus contingat, vt si alter coniugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurrunt, qui odio coniugum simularent heresim, vt postmodum nubentibus coniugibus ab ipsa resilirent. Quinimodò, qui in fide permãserit, ad eum, qui ab hæresi vel infidelitate ad Ecclesiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit, nisi ad religionem transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. h.

b. ean. fin. s. item illud. 28. q. 1.

Ex his apparet coniugium^b aliud esse legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam verò, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & non ratum coniu-

gium est, quod legali institutio ne, vel prouinciæ moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non est, quia dissolui potest dato libello repudij, lege feri, & non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles verò semper ratum est coniugium, cum coniugia semel inter eos contracta nunquam solui possint. Horum verò quedam sunt etiam legitima, veluti cum seruatis nuptialibus ritibus, vxor sponso traditur. Illorum verò coniugia, qui contemptis legitimis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi deligunt in coniugem, non legitima, sed rata tantummodò esse creduntur: quanquam enim spretis ritibus Ecclesiæ, matrimonium contrahi non debeat, non tamé ob id solum sacramentum coniugij dissolui debet. Quin potius si tale matrimoniũ fuerit ab Ecclesia postmodum comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hæredes: aliqua tamen illis erit imponenda pœnitentia, qui contemptis Ecclesiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iustus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

Coactio quoq; & iustus violentiæ metus matrimonium impediunt. Cùm enim solo cõsensu coniugium contrahatur, plena debet ille securitate gau-

c. cap. cum lo cum. ext. de sponsal.

dere, cuius est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Planè^a quæ inuita probat se sponsalia cōtraxisse, si comperiat postmodū spontè cognita, ad matrimonij dissolutionē proclamare & metū causari non poterit.

Furor impedit matrimonium contrahendū, sed non dirimit contractum. h. d.

b *capit. dilectus filius. ext. de spōs. cano. neque furiosus. 32 q. 7.* Furor^b quoq; , quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas autem nō dirimit^c.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

d *ext. per totū tit. de frigi. & malef.* Item frigiditas^d, & coeundi impotentia legitimū matrimonij impedimentum afferunt. Sicut enim puer^e, qui debitum

e *cap. 2. ext. de frigi. & malef.* reddere nō potest, nō est aptus coniugio: sic, qui ita sunt natura impotētes, vt nec ope medicorum sine mortis periculo iuari possint, apti ad contrahenda matrimonia minimè putantur.

f *cap. ex literis. extr. de frigi. et malef.* Ea igitur, quæ ad eō est arcta^g, vt mulier fieri & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisionē, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari.

g *cap. fraternitatis. ext. d. tit.*

Leprosi possunt matrimonium contrahere. h. d.

h *cap. 2. ext. de cōiug. leprof.* Alia est causa leprosoꝝ^h: nam si mulierem inuenerint, quæ sibi velit nubere, vel mulier leprosa virum, liberū erit illis cōiugali vinculo colligari.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Publicæⁱ quoque honestatis Iustitia, tam matrimonium contrahendum impedit, quàm contractum irritat. Est autem publicæ honestatis Iustitia, quæ ex legitimis sponsalibus oritur mulieris, quæ illi coniuncta est, cum qua nunc vir matrimonium contrahere desiderat: vt, ecce cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo est coniuncta, matrimonium contrahere: publica honestate impediatur. Inhonestū enim ac turpissimum visum est exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniūctam sponsalia frangendo deceptus perit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quasi iniuriam cumulet.

Sponsalia pura, & certa ex consensu ualida, licet aliis nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

Vsq; eadē autem ex puris et certis sponsalibus^k impedimentum iustitiæ publicæ honestatis exoritur, vt etiā si illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione nulla sint, dum tamē nō sint nulla ex defectu cōsensu, nihilominus & impedire, & dirimere sequētia sponsalia, vel matrimonia dignoscātur, licet pcedētia

cap. referēte. ext. qui filij sint legitimi. cap. inuenis. & seq. ext. de sponsali.

cap. 2. de spōs. in 6

tia dissoluere non valeant. Quare, qui sponsalia purè, ac determinatè cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris confanguinea idem fecit, ex priorù sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum, cum prima remanet obligatus.

Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedunt patri scièter contrahenti. h. d.

Filij quoq; nati ex matrimonio, quod publicæ honestatis iustitiâ impediente contractū fuit, cum nec Ecclesiæ permissionem, nec patris allegare possint ignorantiam, ad successionem bonorum paternorum minimè admittentur.

a cap. referent. extra. qui filij sint legitimi.

DE TRIPLICI cognitione,

TITVLVS XIII.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Utrò magis cognatio matrimonio interdum est impedimento. Est autè cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis cognatio est, atinentia quædã proueniens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solùm igitur inter baptizantem, & illum qui

b glos. in uer. spiritualis. cap. 1. de cognat. spir. in 6.
c d. cap. 1. de cognat. spir. in 6.

eum de baptismo suscepit, itè inter baptizatum & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem à suscipiente carnaliter cognitam: verùm etiam inter suscipientem, parenteq; baptizati, cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiã de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptisate, & confirmatione, nõ oritur ex sacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h. d.

Eisdem modis ex confirmatione spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione verò aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediatur, vel dissoluatur.

d cap. 1. §. fin. de cognat. spir. in 6.

Cognatio spiritualis per Catechismum contracta, impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

Per Catechismum an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est, contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minimè dissoluetur.

e cap. 2. de cognat. spir. in 6.

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h. d.

Diximus autem huiusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea contracta. nam^a si vir, vel mulier ex ignorantia, vel dolo proprium filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam seruandā possint induci: quia, si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari nō debet. Quinimmo pro tali ausu, matrimonio sua firmitate durante, pœnitentia imponenda erit.

Filij, per quorum neutrum uentum est ad cōpaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

De^b filiis quoque, per quorū neutrum ad cōpaternitatem vētū est, an copulari possint, quaesitum est: & sanè, nisi cōsuetudo Ecclesiæ, ubi de contrahendis nuptijs agitur, vel aliarum vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minimè obfistendum erit.

Licet plures nō debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur.

De eo quoq; admonendi sumus, quòd, licet^c non plures, q̄ vnus vir, vel vna mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant: si tamen plures acceperint, spiritualis

cognatio æquè, quo ad omnes, inde cōtrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, q̄ etiā postea cōtracta dissoluens. Circa quod idē statuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modò affert temporale impedimentum matrimonijs, modò perpetuum. h. d.

Legalis cognatio, est^d proximitas per adoptionem proueniens. Eius autem duæ sunt species: vna, quæ temporalem impediēdi matrimoniij causam continet: alia, quæ perpetuam. Temporalem causam impediēti continet ea^e, quæ inter te & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nam p̄ adoptionem^f quæ sita fraternitas, eovsque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet, vtputà, quæ inter adoptantem & adoptatum, item inter adoptantem vxoremq; adoptati, & inter adoptatū vxoremq; adoptantis, intercedit. Nam & per emancipationē, dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid cōsanguinitas, quid affinitas. h. d.

Naturalis cognatio est, quæ medio cōsanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem cōsanguinitas^g, attendentia personarum ex eo proueniens, quòd vna descendit ab

^a cap. 2. ext. de cognati. spirit.

^b cap. super co. ext. de cognati. spiritua.

^c cap. final. de cognati. spirit. in 6.

^d gloss. rat. extra. de cognati. leg.

^e ca. uni. ext. de cognati. leg.

^f can. per adoptionem. 30. q. 3.

^g Addi. ad Art. bo. cōsang. in 6. in de clar.

ab altera, vel ambo ab eadem: vel, *Consanguinitas*, est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Et dicitur *Consanguinitas*, quasi sanguinis vnitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendunt. *Affinitas* est, quaedam personarum proximitas ex coitu proueniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad vnum finem vnitas. Cum enim duæ cognationes diuersæ per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis, quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

in d. declaratione arbor. affi. in 6. Nec^b intererit, quòd ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iustis nuptijs aliqui, an ex damnato coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non ualidantur. h. d.

Constitutum igitur erat olim, vt quicumque vel septimo consanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solum in primo, verum etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum vè dicabar: nec soboles ex secundo matrimonio suscepta, co-

gnationi præmortui viri copulari poterat. Sed cum huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum præerent animarum, euidenti vtilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt^c, sancitumque, vt prohibitio copulæ coniugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir^d igitur, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, licitè cõiungi poterunt. Aliàs si propiore gradu sese inuicem contingant, temerè contractum matrimonium aded erit irritum, quòd nullo poterit annorum numero defendi.

Infideles intra quartum gradum coniuncti si conuertantur, non sunt separandi, & eorū proles est legitima. h. d.

Si tamen infideles^e, qui secū dum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à Canonibus notatos, cõiuncti sunt, Domino inspirante cõuersi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum: cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Vnde & proles inde nata legitima censetur.

Propinquitas viri reputatur uxoris, & propinquitas uxoris reputatur viri. h. d.

Admonendi etiã sumus, per-

cap. non debet. ext. de consan. & affin.

cap. si. ext. de consan. & affin.

cap. de infidelib. extr. de consan. & affin.

inde virum à cōsanguineis & propinquis vxoris abstinere debere, & vxorem à propinquis viri, atq; à proprijs. Huius autē rei manifesta ratio illa est, quia, si secundū diuinam sententiam ego & vxor mea vna caro sumus^a, profectò mihi & illi mea suaque cognatio vna propinquitatis efficitur. Quo circa ego & soror meae vxoris in vno & primo gradu erimus, filius verò eius in secundo gradu erit à me, nepos tertio, & sic deinceps. Vxorem verò propinqui, cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quē admodū si eiusdem gradus foemina propriae propinquitatis existeret: quod nimirum & vxori meae de propinquitatis mea, in cunctis cognationis gradibus, conuenit obseruare.

Coniuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis viri. h. d.

Quamquam autem omnes consanguinei viri^b, vxoris sint affines, inter consanguineos tamen vxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur & filius cum matre & filia, itē duo cognati cum duobus cognatis, licitè contrahere poterunt.

Qui cognouit consanguineam uxoris suae, non potest debitum petere, licet reddere teneatur.

tur. & uxori superstitis, carebit spe coniugij. h. d.

Si quis autem contracto matrimonio, consanguineam vxoris suae cognouerit: utputa, si vitricus priuignam, vel maritus sororem propriae vxoris adulterauerit, matrimonium quidē antea contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, à coniuge nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimam vnamquam nuptias contrahere, licet propriae vxori superuixerit.

Vxor, cuius consanguinea à proprio uiro cognita est, monenda est, non cogenda, ad continentiam. h. d.

Vxor quoque, cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, ut à commixtione viri absteat^d, & in continentia maneat, donec vir viam vniuersae carnis ingressus fuerit. Quod si fortè monitionibus parere recusans, talis fuerit, ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir eius & poterit & debet debitum sibi soluere coniugale: cum^e affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, quae iniquitatis particeps non existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed praecedens legitime probata. h. d.

Ergo praecedens affinitas non subsequens dirimit matrimonium.

a cap. fin. in medio, extr. de bigamis.

b cap. quod supra, extr. de consang. & affin.

c cap. transmissae, extr. de eo qui cognos. conse.

d cap. pen. & fin. extr. de eo qui cognos. consang.

e cap. discretionem. in fin. & cap. pen. extra. d. tit.

cap. super
eo. extra. de
eo qui co-
gno. cōjan.

nium. Sed nec id quidem indi-
stinctè obtinet. nam etsi vtrius-
que coniugum constet assertio-
ne, acclamante etiam viciniā, q̄
coniugatus ante contractū ma-
trimonium vxoris suæ consan-
guineam cognouerit, propter-
eā coniuges separari nō debēt:
nec enim talis confessio momē-
tum habere debet, cū alioqui
facile fieri possit, vt quicumque
inter se contra matrimonium
velint colludere, ad confessio-
nem incestus facile profiliant,
si suæ assertioni Ecclesiæ iudi-
cium accessurum credant. Ru-
mor autem viciniæ nō est adeo
iudicandus validus, vt, nisi fide
dignæ probationes accedant,
possit ritè cōtractum matrimo-
nium irritare.

DE CLANDESTINA desponsatione,

TITVLVS XIII.

Prohibentur matrimonia contrahi clande-
stinè, ne postea oporteat illa dissoluere. h. d.

glo. in sum.
30. q. 5. &
cano si quis
diuans. §.
his itaque.
d. 30. q. 5.

NE^b tamen post securā co-
pulam & susceptam pro-
lem, detectis quibusdā im-
pedimentis, nō sine graui scan-
dalo contracta matrimonia re-
tractari oporteat, neve, si alter
coniugum qui clam contraxe-
runt, coniugium negauerit legi-
timis probationibus deficienti-
bus, Iudicis sententia ritè fuerit
absolutus, vterque alijs nubendo
reatū incurrat adulterij, con-

sulcissimè constitutum est^c, vt
nullus fidelium occultè nupti-
as cōtrahat. Sed cū matrimo-
nia contrahenda fuerint^d, per
presbyterum proponantur pu-
blicè, cōpetenti termino p̄f̄i-
nito, intra quem qui voluerit,
& valuerit, legitimum impedi-
mentū opponat, & vt ipse quo-
que presbyter per se inuestiget,
vtrū aliquod futuro matrimo-
nio obstat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonij, donec
extat presumptio, quod non possit contra-
hi. h. d.

Cuius^e si apparuerit proba-
bilis coniectura, contractus ex-
pressè interdicetur, donec quid
fieri debeat, manifestis constite-
rit documentis.

Nati ex clandestinis & interdictis matri-
monijs nō sunt legitimi, licet nati ex matrimo-
nio contracto in faciem Ecclesiæ ante senten-
tiam diuortij sint legitimi, nisi uterq; coniugū
nouerit impedimentum. h. d.

Quicumque^f verò huiusmo-
di clandestina & interdicta cō-
iugia inire ausus fuerit, etiam
ignoranter, proles ex huiusmo-
di coniunctione suscepta, pror-
sus illegitima cēsebitur, nec de
parentum ignorantia vllum est
habitura subsidium: cū sic cō-
trahentes, vel non expertes sci-
entiæ, vel saltem affectatores i-
gnorantiæ videātur, licet alio-
qui, si ignorantes in faciem Ec-
clesiæ contraxerint, ante latam
sententiam diuortij nati, & le-

m

cas. 2. 30.
q. 5.

d cap. cum in
hibitio. in
prin. extra.
cod. tit.

e d cap. cum
inhibitio. §.
cum autem.
ext. cod. tit.

f d. cap. cum
inhibitio. §.
si quis. ext.
cod. tit.

gitimi habeantur, & in bona pater-
terna hæreditario iure succe-
dant. Idem iuris erit, si in con-
spectu quidem Ecclesiæ cõtra-
xerint, sed impedimentum am-
bo nouerint.

*Sacerdos contemnens constitutiones Eccle-
siæ punitur pro qualitate culpæ, & clande-
stina matrimonia, si publicentur, recipit Eccle-
sia. h. d.*

*a d. cap. cum
inhibitio. §.
fin. extr. co.
tit.*

Sanè^a si parochialis sacerdos
tales coniunctiones prohibere
contempserit, per triennium
ab officio suspendendus erit: gra-
uius etiam puniendus, si culpæ
qualitas postulauerit. Verùm
(vt supra indicauimus) si cõtra-
hentes clandestina matrimonia
publicare voluerint, nisi alia
causa impediatur, ab Ecclesia reci-
pienda sunt, tanquam à prin-
cipio in Ecclesiæ conspectu cõ-
tracta.

QVI MATRIMONIUM
accusare possunt, vel con-
tra illud testificari,

TITVLVS XV.

*Non admittitur ad accusandum matrimo-
nium, qui tempore denunciationis siluit, nisi iu-
ret de calumnia, & quod post denunciatõem
rogauit, quæ obiecturus est, & negligentia
auctoris mei non intelligitur esse mea. h. d.*

*b cap. cum in
tua. §. alio-
quã. c. tra.
eod. tit.*

Non tamen quocumq;
aut indistinctè omnes ad
matrimonium impugnan-
dum admittendi erunt. Nam si
quis tempore factæ à sacerdote
denunciationis^b in ipsa diocæ-

si constitutus, nihil contra ma-
trimonium dixerit, eiuem mox
coniunctos impetere minimè
cõcedendum erit, nisi proprio
firmauerit iuramento, quod ea,
quæ obiecturus est, postea didi-
cerit, quodque ad accusandum
dolo non profiliat: quo casu e-
tiam si, quod obiecturus est, ab
illis didicisset, qui denunciatio-
nis tẽpore siluerunt, claudi nõ
debet ei accusandi aditus: quo-
niam, etsi ab impetitione huius
modi, culpa ex tali silentio con-
tracta, auctores excludat, iste ta-
men, qui culpa caret, amoueri
non debet.

*Ex causa etiam post denunciatõem potest
quis matrimonium accusare. h. d.*

Idem iuris erit^c, si tẽpore de-
nunciationis, vel extra diocæ-
sim commorabatur, vel aliàs de-
nunciatio ad eius notitiam per-
uenire non potuit: vtputà, si ni-
miæ infirmitatis feruore labo-
rans, mentis non erat compos,
vel in annis tam teneris consti-
tutus erat, vt ad talium rerum
perceptionem eius ætas suffice-
re nõ valeret, siue alia legitima
causa fuerit impeditus.

*Ad accusandum matrimonium, non ex cau-
sa delicti, soli coniuges admittuntur. h. d.*

Sed nec omnes ad accusatio-
nem, testimoniũve dicendũ
admitti debent: nam si de tali im-
pedimento agendũ sit, quod ne-
que coniugũ in se delictum cõ-
tineat, nec ob id matrimonium
dissol-

*c cap. cum in
tua. §. supra
quo. extra.
cod. tit.*

dissolui cuiusquam interfit, præterquam ipsorum coniugū (vtpatā, si erratum in conditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, vt cognosci non possit, vel vir ita frigidus, vt coire nequeat) soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimum cōiuniores, antiquiores, & honestiores. h. d.

Quòd si delictum contineat, vt, quia aliqui in gradu verito, vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur, tunc quilibet quidem ad accusandum recipitur: sed omnium maximè parètes, & si ij desint, proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorūque descendentes. Quòd si pgenies tota defecerit^b, ab antiquioribus, & honestioribus, quibus eadem propinquitatis nota verisimiliter esse debeat, accusatio, testimoniūve recipi poterit. Idèd autem omnium maximè parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniā vnusquisque suam genealogiam cū testibus & chartis, tum verò ex recitatione maiorum scire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quàm qui melius sciūt.

Speciale est in causa matrimonij, quòd pater admittitur in causa filij, & è contrā. Et testimonium parentum interdum non debet admitti, ubi est disparitas inter coniuges. h. d.

Quod^c autem legitur, pater

non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis & contractibus sibi locum vèdicat. In matrimonio verò coniungendo & impediendo, ex ipsius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res est, congruè admittuntur. Vbi tamen^d alter coniugum diuitijs, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, adèd suspectum redditur, vt illud nullo modo sit admittèdū: cū parentes filiorū incrementum, & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate. h. d.

Quoties^e ergo aliqui propter cognationē propinquitatis separari peruntur, duobus vel tribus eiusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem senioribus & melioribus eiusdem loci, id debet legitimè cōprobari. Testium autem examinatio in hac causa duplicis interuentu iuramenti fieri debet: vt iurent scilicet, & se non priuato odio, neque amicitia, nec alicuius propriij commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem à maioribus accepisse, & se credere ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. h. d.

Præstitis^f autem iuramentis, & impedimento matrimo-

m 2

^d capit. super eo. extr. de testib.

^e cap. quoties. extra. de testib.

^f capit. iuravit. extr. de probat.

^a capit. uideatur. ext. eo. tit.

^b can. 1. cum palea sequ. 75. q. 6.

^c capit. uideatur. §. quod uero. extra. eo. tit.

nij legitimè probato, si quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, quæ si matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS,

TITVLVS XVI.

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio thori potest appellari diuortium. hoc dicit.

¶ cano. 1. in gloss. 32. q. 7. & gloss. 2. in can. omne. 27. q. 2

Diuortium est dissolutio matrimonij, quæ utroque viuentis coniuge contingit. Sed & simplicem thori separationem diuortium non malè appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita ut remanens in seculo possit alteri liberè nubere. h. d.

¶ cap. ex parte. §. nos autem. extra de conuers. coniuga.

Sciendum est igitur legitimè contractum matrimonium dissolui non posse, quippe à Deo coniuncti ab homine separari nec debent, nec valent: si tamè alter coniugum^b, qui per verba contraxit de præsentibus, copula non secuta, sese ad obseruantiam regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam in consilio efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se iungere permittendum erit. nec cau- lari poterit religionem ingressus, se falsa ad id causa inductum, putà quòd coniugem lepra p-

cessam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit, cum & sine causa id ipsum facere potuerit.

Dicenti se uelle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod uel ingrediatur, uel ad uxorem redeat. h. d.

Ei^c autem qui se ad religionem transire uelle dicitur, certum est præfigendum tempus, intra quod legitimè caueat, quod aut ad religionem se transferet, vel redibit ad coniugem.

cap. ex publico. extra de conuers. coniuga.

Reddit rationem cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h. d.

Neque mirum uideri debet, quòd post legitimè de præsentibus præstitum consensum, carnis non secuta commistione^d, alter coniugum etiam altero inuito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum una caro effecti sint, satis probabiliter, uno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere poterit.

cap. 2. extra de conuers. coniuga.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum. hoc dicit.

Diuersum statuitur, si quis posthabito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de præsentibus desponsatam, sacros ordines susceperit: quam enim uotum per sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum potest

stea contractum habeatur effi-
cax, ad dissoluendum tamē pri-
us contractum etiam non con-
sumatum, inualidum cense-
tur. Ideoque talium ordinum
non obstante susceptione, si ad
profitendam probatam religio-
nem induci non valeat, & spon-
sa eius institerit cōtractum ma-
trimonium consummare, per cen-
suram Ecclesiasticam compellendus erit.

*Cultus disparitas, & creatoris contumelia
sunt iusta causa dirimendi: & quod facit Pa-
pa, Deus censetur facere. h. d.*

Sed & si inter infideles matri-
monio contracto sequuta copu-
la fuerit, si alter qui in infideli-
tate permanerit, vel ita a fideli
disingui, aut non nisi cum con-
tumelia creatoris, cū altero cō-
morari, licebit Christiano non
modò matrimonium dissolue-
re, sed etiā (vt suprā diximus^b)
alteri se matrimonio iungere.
Quibus casibus cū authorita-
te sedis Apostolicæ, & Romani
Pontificis matrimonium distra-
hatur, non iam humana, sed po-
tius diuina potestate coniugiū
dissolutum intelligitur.

*suprā titu. Ob ueram cocundi impotentiam, nō ob pu-
que matri. tatiuam dissoluitur matrimonium. h. d.*

*impe. poss. Item^c si quis ignarus virginē
§. iitē frigi- in vxorem duxerit, que aded ar-
ditas. et 33. sta sit, vt mulier fieri nō possit,
q. 1. & 2. vel simile vitium à natura con-
per totū. et traxerit, vt ope medicorum nō
extra. de fri. possit adiuuari: Aut mulier vi-*

rum acceperit, qui aded frigide
sit naturæ, vt eidem carnaliter
cōmisceri non possit, poterunt
inuicem separari: & qui matri-
monio aptus erit, ad secundas
nuptias liberè transitum face-
re. Si quis tamē coeundi impo-
tentiam causatus, post separa-
tionem aliam acceperit: aut ea^d
quæ arcta purabatur, aliquē in-
uenerit, qui sibi seras refereret,
vtroq; casu post peractam pœni-
tentiam, ad priora coniugia re-
dire compellendi erunt.

*Quan quis duxit uel retinuit sciens copu-
læ non idoneam, habebit ut sororem, si nō po-
test habere uelut uxorem. h. d.*

Planè si scienter^e quis cū ea,
quæ maribus impotens est cō-
misceri, matrimonium contra-
xerit, vel aliterius cōperta post-
modum impotentia, simul mo-
rari consenserint, his casibus Ec-
clesia iudicare cōsueuit, vt quas
viri tanquam vxores habere nō
possunt, habeant vt sorores.

*Ob fornicationem carnalem, uel spiritualē
non soluitur matrimoniū, sed fit separatio tho-
ri. h. d.*

Sæpius tamen accidit, vt ma-
trimonij remanente sacramen-
to, thori tantum fiat separatio:
vtputà, si alter coniugum car-
naliter, vel spiritualiter fornica-
tus fuerit: quibus casibus matri-
monium minimè aboletur, sed
sibi sunt inuicem coniuges, e-
tiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, nō habet

m 3

*d cap. frater-
nitatis. in fi.
extr. de fri-
gi. & mal.*

*e cap. consul-
tationi. ext.
de frigi. &
malefi.*

*n cap. quan-
to. extra. de
diuort.*

*b suprā titul.
que matri.
impe. poss.
§. item. &
§. seq.*

locum separatio thori. h. d.

a cap. 2. ext. ut lite pendat.
Sed & separatio non, instituta statim de crimine accusatione, facienda erit: sed probata et peracta. Interim enim pendente iudicio, coniugum altervter, Iure, quod habet in altero, priuari non poterit.

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur coniuges se resumere: secus, si ob spiritua- lem, nisi alter uelit monasterium ingredi. h. d.

b cap. pen. et fin. extr. de adult.
c cap. gaude- mus. extra. de conuer. coniuga.
Multum autē interest, vtrūm ob carnalem, an verò ob spiri- tualem fornicationem thori sit facta separatio. Primo enim ca- su maritus adulteram vxorem etiam emendatam, nisi & ipse simili fornicatione *b* pollutus fuerit, recipere non compelli- tur, sed fornicatrix in claustris cū religiosis mulieribus ad per- petuam agendam pœnitentiā erit collocanda *c*. Secundo ve- rò, si fornicatus spiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur quæ in fide remansit, illum re- sumere, nisi & ipsa ad religionē transitum facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem re- uerso, exequi liberè poterit.

Regulariter uxor & uir nō possunt dissi- gi, ut alter sumat sacros ordines, aut monaste- rium ingrediatur: fallit hoc in casibus præce- dentibus & sequentibus. h. d.

His exceptis casibus alter cō iugum, altero in seculo remanē te, nec ad sacros ordines, nec ad regularem suscipiendus est

obseruantiam, nisi fortè rema- nens eius sit ætatis *d*, vt sine su- spicione incontinentiæ valeat in seculo remanere, aut ipsam continentiam vouere voluerit. Alioqui quāquam de vxoris licentia *e* monasterium quis in- gressus fuerit, & professionem fecerit, non vxor ad continen- tiam cogi, sed vir ad vxoris tho- rum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata fuerit, aut se inuicem continen- tiam promittēdo absoluerint.

Qui inuita uxore ingressus est monasteriū & ab eadem uxore redire coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasterium reuerti, sed non poterit amplius uxorem ducere. Quod si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente uxore. h. d.

*Quæsitum tamen est, si quis uxore inuita *f* monasterium in- trauerit, & repetitus ad eam re- dire coactus fuerit, an eadē mor- tua, cogendus sit ad monasteri- um reuerti, an verò aliam pos- sit in vxorem ducere? Et in hac specie responsum est, votū qui- dem non tenuisse, & propterea ad monasterium redire mini- mē illum teneri: sed cū ingre- diendo monasterium, debitum se non exacturum, promississe vi- deatur, vlteriū vxorem ducere non poterit: cū id vouere in sua positum voluntate fuerit. Quod si quis sciente *g* uxore, nec contradicente, vitam pro- fessus fuerit monachalē, vxore post-*

d cap. cū sis. in fin. cap. ad Aposto- licā. cap. si- gnificasti. et capit. dudū. in fin. extr. de conuerf. coniug.
e cap. 1. de cō uerf. coniu.

f cap. quiddā. extra. de cō uerf. coniu.

g cap. consu- luit nos. e- xtra. d. tit.

postmodum defuncta, nec habitum quem semel assumpsit, abijcere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere^a contractum dirimendum erit: quod in eo, qui consentiente vxore profellus fuerit, multò magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

Quæ credens uirum esse mortuum, religionem est ingressa, à uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

Quid statuemus de ea quæ credes^b maritum mortuum^b, habitum religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitum uiri sit ad regularem obseruantiam compellenda? Et quidè huic consultius ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat, sed si ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero coniugum inuito potest quis uouere peregrinationem. h. d.

Licet autem alter coniugum altero inuito religionis uotum non possit assumere, uiri tamen etiam præter vxorum assensum peregrinationis ad terram sanctam propositum uouere, & implere liberè valent.

Vxor non plenè certificata de morte uiri, contrahere non potest quamuis continere nequa. h. d.

Et^c quamvis illi diutissimè

in peregrinatione cõmorentur, vel etiam ab hostibus capti nunciuntur, donec certum nũcium de uirorum morte vxores non receperint, ad aliorũ coniugiũ conuolare nõ poterunt, quamvis vt certiorarentur, magnam adhibuerint diligẽtiam, & eius ætatis sint & fragilitatis, vt continere nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem, obstat cõsanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, et probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

Ergo nisi legitima subsit exceptio, coniugibus temerè disiunctis, alterum alterius repetendi semper integrũ Ius manet. Erit autem legitima exceptio, cùm aliquis cõsanguinitatis gradus obijcitur^d: quo quidè casu, licet si petitorio iudicio actum sit, antea de ipsa exceptione cognosci debeat: si tamè possessorio quis experiatur, antequam de cõsanguinitate discutatur, plenaria erit faciẽda restitutio, nisi is qui conuenitur, & de malitia iuret, & super exceptione promptas probationes offerat. Quo casu excepta carnali commixtione, tantum quo ad reliqua, restitutio faciẽda erit.

Si mulier restituenda timeat seuitiam uiri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non præ-

d cap. literas. extra. de restit. spoli.

letur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur, uxor esse deponenda in loco honesto & u-
to. b. d.

cap. literas. in fi. ext. de resti. spo.
Præstanda tamen erit idonea cautio^a, quòd nullam restitutæ violentiam vir inferet: quòd si tanta sit viri sæuitia, aut odio tã capitali uxorem prosequatur, vt trepidanti mulieri sufficiens securitas, puideri nequeat, vsq; ad causæ decisionem alicui p-
bæ & honestæ mulieri studio-
sius custodienda committeretur, in loco vbi vir, vel eius coniun-
cti, mulieri nullam possint in-
iuriam inferre^b.

cap. ex trasmissa. exir. d. tit.
Ob solam traductionem mulieris ad domũ, nullum ius oritur impeditiuum sequentis ma-
trimonij b. d.

cap. ex parte. ext. de resti. spol.
Et hæc quidem obtinent, fe-
cuto inter viros & mulieres ma-
trimonio. Cæterum^c si nullis præcedentibus sponsalibus, vel legitimo consensu mulier ad vi-
ri domum iam traducta, postea abscedens alij fortè nubere vo-
luerit, nulla facienda erit resti-
tutio.

Qui uiuente uxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam consciam duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur à secun-
da, sed cum alia contrahere poterit. b. d.

cap. ex literarij ext. de eo qui dux. in mari.
Fornicationis^d quoque repe-
tenti obstat exceptio, thoriq; ob eam causam sequuta separa-
tione, separata uiuente, aliã vs-
que ad eò superinducere quis p-
hibetur, vt si de facto duxerit, exq; ea filios susceperit, etiã

mortua adultera eandem reti-
nere non possit: quòd ipsum &
priori uxore minimè cognita sibi locum vendicat, licet aliam
ducere minimè prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, uxore prima mortua erit in eius potestate uirum retinere. hoc dicit.

Hoc^e tamè de ea intelligi o-
portet, quam quis nõ ignaram
aliam uiuere, & fortè aliquid in
mortem alterius machinatum,
in uxorem duxit. nam si qua p-
cedentis matrimonij penitus
in scia alicui nupserit, priore
mortua, nisi mulier diuortium
petat, ad petitionem viri non
sunt separandi. Nec enim sub-
stinendum est, vt vir qui scien-
ter in legem commisit, de pro-
prio dolo commodum repor-
tet.

*Cum ea, quam quis uxore uiuente cogno-
uit non sub specie matrimonij, defuncta uxore
potest quis contrahere, si neuter ipsorum ma-
chinatus est in mortem prædefunctæ uxoris.
hoc dicit.*

Cum ea autem, quam quis v-
xore uiuente non prætextu ma-
trimonij cognouit, si nihil in
perniciem olim uiuentis vxo-
ris vir, aut mulier cognita, ma-
chinati fuerint, nec fidem de cõ-
trahendo sibi inuicè dederint,
contractæ postea nuptiæ legiti-
mæ reputandæ erunt. Sed etsi
fidem quidem sibi inuicem de-
derint, vel etiam de facto con-
traxe-

*cap. i. exir. de eo qui duxit in ma-
tri.*

a cap. si. ext. de eo qui duxit in ma-
tri.
traxerint^a, si nec antè, nec post, legitima cõiuge superstite, carnalis intercessit copula, quamvis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pœnitentia, matrimonium tamen contractum post vxoris obitum, minimè dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abolet. h. d.

b cap. i. ext. de conuersi. infideli.
Vsq̄ue ad^b autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita, inter superstites machinatores matrimonij sp̄e excludit, vt si infidelis cum Christiana communicato consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studiũ superstitis vxoris ad fidẽ Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, tã detestandum damnum Ecclesia resarciri patitur.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h. d.

c cap. i. extr. de conuersi. infid.
Diuersa^c ratio est eorum, qui ad fidem conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerunt vxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt. nam cum tales virorum defunctorum interitum specialiter nõ quæsiuerint, & matrimonium

inter huiusmodi personas licite potest contrahi, & sic coniuncti diuortium postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri superuixerit, spe coniugij^d perpetuò destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in ijs accidit, qui incestum admiserunt, sacerdotem interfecerunt, & alijs pluribus casibus.

Secundæ nuptiæ absq; timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici, quocumq; tempore contrahantur. h. d.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permessa est celebratio, minimè verendum esse nupturis, ne si intra annum luctus ad secunda vota transeant, aliqua notentur infamia^e. Cum enim secundum Apostolũ mulier viro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdem sententia, & auctoritate, omnis legalis infamia cõsetur abolita: cum in his præsertim seculares leges non dedignentur sacros Canones imitari. Vir^f tñ & mulier ad bigamiã transiēs, nõ debet à presbytero benedici: q̄a cum semel benedicti fuerint, huiusmodi benedictio iterari non debet.

n

d cap. i. ext. de diuortijs.

e cap. pen. et fin. extr. de secun. nup.

f cap. utr. autem. ext. de secun. nup.

DE REBUS SACRIS,
sanctis, & religiosis,

TITVLVS XVII.

Titulus sequens solum subordinat sequentia ad precedentia. h. d.

Acramentorum breuiter explicato tractatu, illorumque lectione, ac natura cognitis, transeamus iam ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesie, Altaria, Sanctorum in his conditione reliquæ, vasa, vestes, & similia ad diuinum cultum principaliter comparata. Paulo mox & de religiosis dicturi, vt sunt, religiosæ domus, xenodochia, cœmeteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENDIS,
consecrandis, & reparan-
dis Ecclesijs, & Al-
taribus,

TITVLVS XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex privilegio, uel ex causa necessitatis. h. d.

a can. relesia. de conse. dist. 1.

Ecclesiam^a hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fideliumque congregationem, quam manufactum ipsum templum Dei, & orationis domum, ab eo quod continetur eius quod continet sumpta denominatione. Sicut ergo non alij^b, quam sacri Deo sacerdotes, sacramenta ministrare debent: sic non in alijs, quam in Domino consecratis locis, cum

b can. sicut non alij. et can. ubi, ea que de consecr. dist. 1.

suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad diuinum cultum explendum utensilibus, itidem consecratis, sacrificia offerre licet: nisi quis super hoc speciali sit privilegio munitus, vel summa coegerit necessitas: utpote^c, quæ combusta sit Ecclesia: quo casu, donec illa restauretur, in cappellis cum sacra tabula celebrari poterit.

c can. concedimus. de consec. dist. 1.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub Dio, & celebrans in priuatis domibus est deponendus. h. d.

In itinere^d quoque constitutis, Ecclesia non reperta, sub Dio, siue in tentorijs, si tabula altaris, cæteraque sacra ministeria adfuerint, missarum solennia celebrari permittendum erit: alioquin si quis in oratorijs^e intra priuatas domos constitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

d can. concedimus. uer. in itinere. de consec. dist. 1.

Episcopus ex crescentibus fidelibus, nouam ecclesiam construere potest, & unam in plures diuidere. h. d.

Construuntur autem Ecclesie, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certæ vniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis privilegium. Ob incrementum populi tunc noua constituenda est Ecclesia, cum certis in regionibus adeo multitudo fidelium excreuit, ut illorum curæ vnica sit impar Ecclesia. Sicut enim earatione vnus Episcopatus in duos

e can. clericos. de consec. dist. 1.

f can. precipimus. de cult. 16. q. 1.

duos, Antistitis accedēte volūta
te, diuidi potest: sic etiā Episco
pus de baptismalibus, & paro
chialibus Ecclesijs, Rectorū ac
cedente cōsensu, facere potest:
quod cū factū fuerit, illa pars
populi, quæ nouis ecclesijs sup
ponitur, à iure prioris Ecclesiæ
absoluetur.

*Plures baptismales Ecclesiæ non debent fie
ri sub una terminatione, & terminationis con
trouersia dirimenda est iudicio plebium, ue
sorte. h. d.*

*can. plures
baptisma
les. 16. q. 1.* Plures tamen baptismales
Ecclesias in vna terminatione
facere non poterit. Quòd si de
terminatione duarū matricum
Ecclesiarum contentio fuerit,
plebes vtrarumque discernent:
quòd si non cōuenerint, Dei iu
dicio controuersia discernetur.

*Non est peruerus Episcopus fabricans Ecce
siam, licet iurauerit non alienare Ecclesiasti
ca. h. d.*

*cap. si. ext.
de eccles. æ
dific.* Nec quicquā Episcopo ob
stiterit, quòd de rebus Ecclesiæ
non alienandis iurauerit: nam
& tali non obstante iuramēto,
populo indigēti super basilica
rum institutione salubriter pro
uidere poterit, & debebit.

*Ob commoditatem plebium noua ecclesia
ædificari potest, quæ tamen matriçi honorem
exhibere debet. h. d.*

*cap. ad audi
entiam. el. 1.
ext. de ecc
ædific.* Plebium commoditas tunc
nouam ædificare suadet Ecce
siam, cū parochianorū pars a
deo distat à veteri, vt certis tem

poribus non sine magna diffi
cultate, & periculo illam adire,
& ibi congruis temporibus di
uinis interesse, & sacramēta per
cipere possint: quo quidem ca
su maximè si ministro commo
dè pro substētatione sua proui
deri possit, noua quidē erit Ec
clesia construenda, sed à filiali
matriçi Ecclesiæ pro facultate
loci competēs honor exhiben
dus erit.

*Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia
ædificari, utputà pro leprosis. h. d.*

Vniuersitatis intuitu noua
Ecclesia ædificari permittitur:
veluti cū plures simul lepro
si sub cōmuni vita congregati
fuerint. Ijs enim, quòd Ecclesia
cum cœmeterio, & quòd pro
prio gaudere valeāt priuilegio,
permittendum erit. Cauebūt ta
mē hi, vt iniuriosi veteribus Ec
clesijs de Iure parochiali nequa
quam existant. Nēc enim quòd
eis ob pietatē indulgetur, ad a
liorum iniuriam flecti cōuenit.

*Episcopo cōceditur pro sepultura propria
Ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium
construere. h. d.*

Episcopo quoque in sua pa
rochia nouam Ecclesiam ædifi
care permittitur. Sed multū in
tererit, Ecclesiam monasticis in
formandā regulis construat, an
verò ex alia causa, & fortè pro
pprijs erigere velit sepulturis:
cū primo casu eandem ex re
bus Ecclesiæ, cui præsidet, vsq;

*cap. 2. ext.
de eccle. æ
dific.*

*can. bonæ
rei pen. 12.
q. 2. et cap.
pen. ext. de
donatio.*

ad quinquagesimā tantum par-
tem dotare debeat: secundo ve-
rò non amplius, quàm centē-
nam conferre licebit, ea quoq;
adhibita cautela, vt vnā tan-
tummodò ex his duabus remu-
nerationem eligat.

*Quæ seruari debent in construenda eccle-
sia, uel consecranda, & quòd ecclesia indotata
consecrari non debet. h. d.*

Quacunque tamen ex causa
noua extruenda sit Ecclesia, ob
seruandum est in primis, vt ci-
uitatis Episcopus^a, sine cuius
assensu id inchoari non debet,
ad locum veniat, in quo crucē
ipse figet, & publicè atrium de-
signabit, nec illam antea patie-
tur ædificari, aut munus impen-
det consecrationis, quàm dotē
basilicæ, & obsequium ipsius
per donationem chartula con-
firmatam accipiat, quæ ad lu-
minaria, & ad custodiam, &
custodum stipendia, sufficere
valeat.

*Construenti nouam Ecclesiam, potest no-
uum opus nunciari. h. d.*

*cap. 1. &
seq. extr. de
noui oper.
nunciat.* Sed^b si quis, dum noua con-
struitur Ecclesia, aut proprium
Ius imminui, aut sibi quoquo
modo noceri existimet, noui
operis nunciatione consulere
sibi poterit: postquam si legiti-
ma non sit impetrata remissio,
quicquid ædificatum fuerit, si-
ue illud Iure, siue iniuria, omni
nò ædificantium impensis de-

struendum erit, negociumque
ipsum secundum legum & ca-
nonum statuta terminabitur.

*Qui præter Episcopi consensum Eccle-
siam construat, facit iacturam iuris patrona-
tus. h. d.*

Diuersum statuetur in ea, que
præter Episcopi consensum cō-
structa fuerit: hæc enim si nemi-
ni nocet, destruenda quidem
non erit, sed ob superioris ne-
glectum excluso Iure patrona-
tus cum dotibus suis Episcopa-
libus Iuribus applicabitur.

*Ecclesia debet, quanto potest citius, conse-
crari. h. d.*

Basilica igitur legitimè extru-
cta non antè sacris est deputan-
da * mysterijs, quàm munus cō- * ministe-
secrationis acceperit: quod, ne rijs, fortè.
qua diuino cultui offeratur mo-
ra, quanto poterit citius^c, confi- e cap. fi. extr.
ciendum erit. de consec.
ecclè.

*Ecclesia consecranda est ab episcopo, qui
prius baptizauit incolas regionis, ubi constru-
cta est. h. d.*

Et^d si dubitetur à quo dedi- d cap. 1. extr.
canda sit, illud exquiri oportet de relig. do.
bit, cuius ciuitatis Episcopus,
antequam fundaretur, incolas
baptizauerit, & ad cuius confi-
gnationem sub annua deuoti-
one concurrerint: atque is eti-
am ad consecrationem vocan-
dus erit.

*Ecclesia semel consecrata, nò debet amplius
consecrari nec dicitur iteratum, quod ignora-
tur semel factum. h. d.*

Ec-

a *can. ecclesiis* *semel. de cō*
secre. dist. 1. Ecclesiæ^a autem, vel altari se-
mel Deo consecratis, nō debet
iterum consecratio adhiberi:
quia velut infans à sacerdote ri-
tè baptizatus non debet iterū
baptizari, ita nec locus semel
Deo dicatus, iterum consecra-
ri. Planè^b si de Ecclesiarum, vel
altarium consecratione dubite-
tur, nec de ea, aut scriptura ap-
pareat, aut testes existant, sine
vlla dubitatione erūt consecrā-
da. Nec talis trepidatio itera-
tionem facit: quia iteratum di-
ci non potest, quod semel esse
factum, ignoratur.

Ecclesia polluta debet reconciliari. h. d.

e *can. ecclesiis*
semel. uers.
nisi. de con
secre. dist. 1.
cap. propo-
suisti. cap.
consulisti.
cap. fin.
ext. de con-
secre. ecclesi. Sed si Ecclesia, aut^c ab igne
exusta, aut fusione sanguinis,
vel seminis, vel excommunica-
ti humatione polluta fuerit, e-
tiam si semel antea consecrata
appareat, nihilo minùs diligen-
tissimè expurgata, iteratò con-
secranda, vel reconcilianda e-
rit.

Propter detrimentum altaris, ipsum altare,
non Ecclesia est iterum consecranda. h. d.

d *cap. 1. ext.*
de conse. ec-
cle. uel alt. De eo dubitari contigit, si al-
tare motum fuerit^d, aut lapis su-
perpositus, qui sigillum conti-
net, fractus, aut diminutus,
an Ecclesia debeat iterum con-
secrari? Et responsum est, ob id
Ecclesiæ non esse consecratio-
nem iterandam, sed ipsum solū
altare denuò consecrandum.

Quibuscumque diebus potest Ecclesia con-

secrari, sed solū ab episcopis, qui ea quæ sunt
iurisdictionis, possunt demandare inferioribus,
secus quæ sunt ordinis. h. d.

Confici^e autem poterit Ec-
clesiarum, Altariumque conse-
cratio quibuscumque diebus, tã
Dominicis, quàm priuatis, sed
non à quocumque. Licet^f enim
aqua per Episcopum benedi-
cta, per alium Episcopum, qui
aquæ benedictionem non im-
penderit, Ecclesia reconciliari
possit, idem tamen per sacerdo-
tes simplices fieri non poterit:
quia ea quidem quæ iurisdic-
tio nis sunt, etiam inferioribus E-
piscopus demãdare potest: sed
quæ ordinis sunt, inferioris gra-
dus clericis committere non
potest.

Non debet consecrari ecclesia, ubi sepulta
sunt corpora infidelium, nisi seruata forma hu-
ius §. h. d.

Illud etiam animaduertere
consecrantem oportebit, ne ba-
silicam^g, in qua infidelium se-
pulta sunt cadauera, sanctificet.
Sed si consecrationi apta vide-
bitur, euulsis inde corporibus,
& rasis parietibus & tignis, cō-
secrari poterit.

Festa dedicationum ecclesiarum debent ce-
lebrari. h. d.

Solennitates^h quoque dedi-
cationum ipsarum Ecclesiarum
per singulos annos erunt cele-
brande, ipso Domino exemplū
dante, qui dum ad festum de-

cap. 2. extr.
d. tit.

capit. aqua
per. cap. 9.
extr. de con
secre. eccle.

can. ecclesiã
in qua. &
can. seq. de
consecra. di
stin. 1.

h *can. solenni*
tates. de cō
secre. dist. 1.

dicationis templi celebrandum cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit.

Reparatio Ecclesie pertinet ad possessionem beneficii, & Episcopus debet de sua tertiam contribuere. h. d.

a cap. 1. et ca. de bis. extr. de eccl. ædifican.
Hæc de ædificandis & consuecrandis Ecclesijs, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reparanda sint, vel emendanda, id oneris procul dubio ad eum, qui Ecclesiasticum possidet beneficium, pertinebit. Sed & Episcopus tertiam partem sibi obtingentem impendere debet. Nunc de Ecclesiarum vnionibus, paucis despiciamus.

DE VNIONIBVS

Ecclesiarum,

TITVLVS XIX.

Quid sit unio, & quotuplex. h. d.

Vnio nihil aliud est, quam duarum pluriūve Ecclesiarum facta connexio: dicta ab vniendo, ex eo quod plures Ecclesie in vnum coniungantur. Vnionum autem duæ sunt species: aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine præfinitione temporis perdurēt. Temporales sunt, quæ ad certum tempus, putà, ad alicuius vitam, instituuntur.

Causæ uniendi sunt, necessitas, & utilitas. h. d.

Velut ergo ex causa vna Ecclesia, vel Episcopatus in plures

diuidi permittitur, sic etiam rebus suadetibus plures Ecclesie in vnam coniungi possunt. Causæ verò vnionum sunt, aut ^b vrgens necessitas, aut euidens utilitas. Necessitas, veluti cum duæ Ecclesie adeo sunt pauperes, vt impossibile sit earum proventus ad victum duorum sacerdotum sufficere: aut, si altera hostium ^d immanitate desolata sit. Utilitas, vt cum locorum oportunitas id exposcit, vel temporis qualitas: puta, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandum inueniantur. His igitur casibus, ne quid detrimenti diuini cultus & animarum cura patiatur, debet plura beneficia, vel Ecclesie in vnum coniungi.

Sicut vnire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum cui subsunt, inferiores uero non possunt vnire. h. d.

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesias vniendi potestas indistinctè permittitur, sed certis duntaxat seruatis regulis. Et quidē ^f, sicut vnire Episcopatus, atque potestati alienæ subijcere ad summum Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suæ diocesis unio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores vniendi

b cap. expositi. §. si euides. extr. de præben.

c cap. eam te. ext. de æta. & qual. in fin. et cano. unio. 10. q. 3.

d can. postquam hostilis. 15. q. 1.

e can. et temporis. 16. q. 1.

f cap. sicut vnire. extra. de excess. præl.

vniendi potestatem minimè sibi vendicare poterunt. Ideoque si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel vnierit, Episcopi consensu minimè requisito, quod inconsulto præfule fecerit, nõ subsistet, nec subiectionem, vel vnionem Metropolitanæ consensu, vel confirmatio sustinebit, cum is in diocesi sui suffraganei absque ipsius assensu nõ debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus unire potest Ecclesiam alteri, uel loco religioso donare, etiam non uocato Rectore, uel defensoribus, sed propriæ mensæ non potest. h. d.

Vsque adè autem Episcopo in propria diocesi facultas vniendi competit, vt si per eundem consentiente capitulo, Ecclesia Ecclesiæ, dignitati, vel præbendæ vniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus nõ extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet, si quam is Ecclesiã mensæ suæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (etsi capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cum vnientium utilitas probabilem non rectè factæ vnionis suspicionem ingerat.

In unione faciendâ requiritur cõsensus non solum capituli, sed etiam eorum qui lædi possent. h. d.

Nec solum capituli vnientis Episcopi in vnione consensus exigitur, sed etiam illorũ, qui ex vnione lædi possent. Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vnieda, collegij, patroni, & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit vnionis effectus. h. d.

Secura verò vnione Canonica, statim is, cuius ecclesiæ alia per vnionem est applicata, eandem in vnitam nanciscitur potestatem, & Ius, quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit: statimq; vnite Ecclesiæ eadem priuilegia competunt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur.

Per vnionem non præiudicatur iuribus Episcopalis. h. d.

Sed queri poterit, si per Apostolicum Ecclesia in certa diocesi cõstituta, putà in Perusina, Ecclesiæ alterius diocesis, veluti Tiphernatis, vnita fuerit, an Ecclesia per vnionem alteri connexa, per hoc à iurisdictione præfulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est, à iurisdictione prioris Episcopi vnitam Ecclesiam non eximi, cum Rom. Pontifex in huiusmodi vnionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causæ cessatione, & ab his qui habent ius vniedi. h. d.

a cap. 2. extr. de religio. dom.

Diffoluetur autem vnio, si téporalis sit, réporis lapsu: quòd si sit perpetua, cessantibus eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu & auctoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quàm vt is destruendi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur.

Licet uacans ecclesia possit uniri, unio tamen ecclesiarum uacantium dissolui nõ potest. hoc dicit.

Illud inter instituendam, & dissoluendam vnionem interest, quòd licet etiam uacans Ecclesia alteri possit uniri, si tamé Ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio inter vacantium Ecclesiarum dissolui minimè poterit.

DE IMMUNITATE Ecclesiarum, & subiectione,

TITVLVS XX.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. h. d.

Immunitas, est à muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatem largè accipimus, pro quolibet Ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis ecclesiarum, localis, personalis & realis & quòd immunitas localis est, per quam profana in ecclesiis, et

non consecratis, uel oratorijs exerceri prohibetur. h. d.

Est autem Ecclesiarum immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum ædium intuitu conceditur. Cùm enim Ecclesia^a secundum Euangelicam veritatem domus esse debeat orationis, meritò à profanis vsibus esse conuenit alienam.

Processus facti & sententiæ latæ in ecclesiis, uel cœmiterijs, sunt nulli. h. d.

Seculares^b igitur iudices causas, præcipuè ubi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesijs, vel earum cœmiterijs agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela constituta refugij. Processus quoque^c, quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta ultione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolata sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, nundinæ & negotia secularia non debent tractari in ecclesiis. h. d.

Publicæ quoque^d quarumlibet societatum, & vniuersitatum conciones, & consilia, nundinarum, aliorumque secularium tractationes negotiorum, confabulationes, & profana colloquia ab his penitus amoueri debent.

Con-

^a cap. cū ecclesia. ext. co. tit.

^b cap. cū ecclesia. s. seculares. ext. eod. tit.

^c cap. 2. s. fi. co. tit. in 6.

^d cap. 2. s. c. sent. co. tit. in 6.

Comiuiua non debent fieri in Ecclesijs, nisi ex necessitate, quod dicitur de Ecclesijs, intelligitur etiam de non consecratis, & oratorijs. h. d.

a can. non oportet. & can. seq. 42. distinct. *b* can. fin. dist. 42. *c* ca. pen. extr. eod. tit.

Sed ^a & comiuiua, & hospitia, licet illa despiciere non oporteat, in sacris domibus celebrari, vel exerceri à laicis non poterunt, nec etià à clericis, nisi fortè transeuntes ob hospitiorum necessitatem illic reficiantur: quod & in oratorijs ^b obseruari conueniet, vt nomini opera iugiter impensa concordet: & ne, vbi peccatorū est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem statuitur & de Ecclesia ^c, in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc consecrata non fuerit, quia cū obsequijs diuinis sit dedicata, nullius temerarijs ausibus est profananda.

Qui inuitum abstrahit à sacris locis, excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur.

d can. diffinit. tit. 17. q. 4.

Sacrorum ^d locorum intuitu illis cōceditur immunitas, qui ad ipsam ecclesiam cōfugiunt: nam si eos qui ad statuum Principis se proripiūt, ab omni violentia leges seculares vindicāt, quantò magis conuenit ad templum Domini confugiētes, loci sancti reuerentia, & autoritate defendi? Quicunq; igitur inde hominem reluctantem, reclamantemq; violenter abstraxerit, tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod admisit, quàm Ec-

clesiasticæ subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi à domo Episcopi, uel ab Ecclesiæ circuitu, intra triginta passus. h. d.

Nec ^e ab atrijs tantum Ecclesiæ quenquam inuitum abstrahere non licebit, verum etiam nec à domo Episcopi, & ab Ecclesiæ circuitu intra triginta passus ab ostio: quod spacium Ecclesiæ reuerentia defendi sacri Canones voluerunt.

Liber homo non debet ab Ecclesia violenter abstrahi, nisi impetrata iūta, & membrorum incolumitate. h. d.

Hæc tamen securitas non omnibus æquè & indistinctè sollet indulgeri, sed status habetur ratio & causarum, quibus quis fugiendum ad Ecclesiam duxerit. Si liber ^f igitur quis sit, quantumvis grauiā perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiarum Rectores vitam & membra debeñt fugientibus obtinere: alijs tamē pœnis de eo, quod iniquè egerint, puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquant, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem ^g de publicis latronibus, vel nocturnis agrorū populatoribus, viarumq; obsequioribus intelligi non oportet. Hi enim secundum Canonicas

e can. id constitutumus. 17. q. 4.

f cap. inter alia. §. si liber. extra. cod.

g d. cap. inter alia. §. super hoc. ext. co.

sanctiones nulla impunitate præstita violenter, & egressio- nis adhibitis insidijs, ab Eccle- sia extrahi poterunt. Idem^a & de his statuendum erit, qui impunitatem suorum excessuum obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, vel ipsarum cœ- meterijs committere non verè- tur, quæ nisi per Ecclesiam cre- derent se defendi, nullo pacto cõmissuri fuerant: tales enim, cùm in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & frustra legis in uocet auxilium, qui in ipsam le- gem committit, immunitatis priuilegio, quo se fecerunt indi- gnos, minimè gaudebunt.

Dominus præstito iuramento de impunita- te, potest seruum suum etiam inuitum ab Eccle- sia abducere. h. d.

*cap. inter
alia. §. fin.
ext. cod.*

Quòd si seruus sit^b, qui ad Ec- clesiam cõfugerit, postquam de impunitate Dominus clericis iuramentũ præstitit, ad serui- tium Domini sui redire cõpel- letur: alioqui si redire nolit, à dño occupari poterit: famuli enim^c, qui dominos metuunt, si ad Ecclesiæ septa confugerint, intercessionem debent quære- re, non latebras: nec quenquam religionis reuerètia proprio iu- re fraudari convenit.

cano. metue- tes. 17. q. 4

cap. nõ mi- nus. ext. co. tit. cap. cle- ricis. co. tit. in 6. & §. realis.

Clerici & monachi deseruientes Ecclesiæ, sunt exempti à numeribus personalibus. h. d.

Personalis^d immunitas est,

quæ personis Ecclesiasticis in- dulgetur. Cùm enim in clerico- rum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire debeant, rectissimè cõstitutum est, vt Deo dicati ab omnibus p- sonalibus muneribus reddan- tur immunes. Personalia au- tem munera sunt, quæ cum cor- poris labore, & animi sollicitu- dine, ac vigilantia principaliter sustinentur. Generaliter igitur Episcopi, presbyteri, diaco- ni, subdiaconi, monachi, immu- nitate omnis tutelæ, & curæ ip- so iure gaudebunt.

Miserabiliũ personarum tutelam debent clerici suscipere. h. d.

Viduarum^e autem & orpha- norum curam suscipere non so- lum non prohibètur clericis, sed etiam iubentur, cùm ipsis cupi- ditatis negotia, non pietatis in- terdicantur.

*distin. 87.
in sum. &
distin. 88.
in sum.*

Ad murorum custodiam etiam clerici tenè- tur, tempore necessitatis. h. d.

Excipitur^f etiam ab his mu- neribus murorũ custodia: à qua si magna imminet necessitas, neminem excusari constitutũ est, vt cunctis vigilantibus me- lius valeat ciuitas custodiri.

cap. 2. ex- cod. tit.

Personæ Ecclesiasticæ non possunt à secu- laribus potestatibus collectari. h. d.

Realis immunitas est, per quam res Ecclesiasticæ à censu, vel collectis potestatum secula- rium liberæ redduntur. Si qui- dem

cap. 1. §. uolentes. co. tit. in 6. §. persona- lis. d. tit.

dem^a tā profanis legibus, quàm sacris Canonibus sub excommunicationis & interdicti pœna constitutum est, ne quis eorum qui iurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque exactiones, sub quouis titulo, vel colore, imponere Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis, pro domibus, prædijs, vel quibuscunque possessionibus legitime acquisitis, etiamsi ipsæ Ecclesiæ, vel personę, vel res sint intra illorum territorium constitutæ.

Ob magnam necessitatem, uel utilitatē, consulto Pontifice, possunt clerici, sine tamen coactione, laicis subuenire.

cap. aduersus. §. ue- rium. extra. eod. tit.

Si tanta^b tamen sit in Republica necessitas, aut utilitas, ut Episcopus cū clero suo laicorum non suppetentibus facultatibus, communes utilitates per subsidia Ecclesiastica subleuandas ducant, Romano prius consulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterūt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuotē cum gratiarum actione suscipere.

Ecclesiæ Episcopo omnimodam subiectionem debent. b. d.

Quemadmodum autem sacrosanctis domibus secularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quàm personarū, & rerū: sic eisdē rationibus ab illis proprio Episcopo omnimoda

subiectio debetur^c. Nam quantum ad ipsa loca pertinet (ut paulo antē diximus) nemo Ecclesiam in diœcesi ædificare poterit, aut consecrare, præter sui præsulis conscientiam. Quo ad personas Ecclesiasticas, ipsi debetur Canonica obediētia^d, subiectio, reuerentia: ad eundē spectat institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarū omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantiū iurisdictione, Ecclesiasticarū césurarum promulgatio, Sacramentorū exhibitio. Si res Ecclesiasticas spectes, ipsi census debetur, ipsi cathedralicum, siue synodaticum, ipsi procuratio annua, ipsi mortuorum & decimarum quarta.

Ad Episcopum quædam pertinent Iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege Diœcesana. h. d.

Sed hæc omnis pastoralis potestas in tria principalia mēbra contrahitur: quædam enim ad Episcopum spectant iure ordinis, ut clericorū ordinatio, uirginum benedictio, altariū & Ecclesiæ consecratio: quædam lege iurisdictionis, ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quædam lege Diœcesana, ut ius census & cathedralicum exigendi, decimam percipiendi, ius hospitij indicendi, & his similia. Sed cū tā de locali, quàm de personali subiectione, deque

cap. de re- nodochijs. extra. de religiof. domibus.

cap. conque- rente. §. nos. extra. de offic. ordi- din.

his, quæ ad Episcopos tam iure ordinis, quàm lege iurisdictionis pertinent, suprâ locis cõgruis loquuti fuerimus: trãseamus nunc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerum quæ lege Diœcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS,
exactionibus, & Pro-
curationibus,

TITVLVS XXI.

*Census generaliter sumptus continet omnẽ pensionem, specialiter uerò tantum cathedra-
ticum. h. d.*

Census appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ prælati de Ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signum subiectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesijs in argumentum subiectionis tribuitur, *Cathedraticum* appellatur: eo quòd ob honorem cathedrę perfoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in Ecclesijs. h. d.

Constituitur autem census, aut foundationis tempore, aut cõsecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Foundationis, aut cõsecrationis tẽpore census imponitur, quia ueluti præter Ordinarij cõsensum, nec fũdari, nec

dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopus, in subiectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut nouum haberi debet, ut cum Episcopi Ecclesias pijs locis ritè cõcesserint, aut exẽptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine referuent. Sedes quoque Apostolica cum libertatis priuilegiis, vel etiam quibusdam Ecclesijs protectionis indulget præsidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontif. memoriam quãritas census exprimitur. Sed^a & patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus cõstituire.

Simplices sacerdotes non possunt proprias Ecclesias facere censuales, & qui de facto id fecerit, ab Ecclesia ipsa remouebitur. h. d.

Simplices autem sacerdotes, vel clerici non possunt Ecclesias, quibus præsentunt, propria auctoritate, præsertim post eorũ decessum, censuales efficere. Ideoq;^b qui ab eisdem quadam collusione pensionem annuam de Ecclesijs receperint, illis defunctis super pẽsionis receptione audiendi non erunt, si Rom. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, auctoritatem super hoc nõ interuenisse constiterit. Quin potius si^c qui per collusionem^c talia facere cõperti fuerint, ab ipsis Eccle-

sijs

^a cap. præter
ea. in fi. ex.
de iur. pat.

^b cap. præter
ea. exi. col.
tit.

^c cap. cõm. de
rici. extra.
cod. tit.

sijs remouendi erunt.

Episcopus non potest nouum censum imponere, uel ueterem augere, præter cathedraliticum. h. d.

a cap. prohibemus. extra. eod. tit.

Sed nec Episcopus ipse, aut quilibet alius Ecclesijs nouos census imponere, aut ueterem augere, aut partem prouentuum suis uisibus uendicare poterit: idq; adeo obrinet, ut etiam si iuramentum^b de nouo censu per soluendo quis susceperit, non propterea soluere, sed absolui ab illicito iureiurando debeat. Nec quicquam profuerit, quod Episcopus, uel quilibet de nouo^c illas de manibus laicorum eripuerit: nam nec eo casu præter cathedraliticum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

c cap. ecclesijs. extra. eod. tit.

Ex causa & non in propriam utilitatem potest Episcopus nouum censum constituere, uel augere ueterem, accedente consensu capituli. h. d.

Quod autem diximus, Episcopum nec nouum posse censum imponere, nec augere ueterem, ita intelligi oportet, si in propriam uelit utilitatem conuerrere. Cæterum si non in suum, sed in alterius sibi subiectæ Ecclesiæ commodum, ex iusta causa, uel nouum censum constituere, uel ueterem augere, uel etiam minuere uelit, Capituli accedente consensu, id sibi minimè interdicitur.

Præuincia et Ecclesiæ de nouo conuersæ, in persoluendis censibus seruantur consuetudinem uicinarum. h. d.

Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitanis exhibendorum, si qua de nouo^d conuersa prouincia, ad alicuius Ecclesiæ iurisdictionem accesserit? Et ex facto responsum est, id obseruari debere, quod in vicinis prouincijs obseruatum reperitur.

d cap. super eo. extra. eod. tit.

Episcopis uisitantibus debetur procuratio. hoc dicit.

Uterius prælati diocesium uisitantibus^e, etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessariorum sumptuum exhibitio. Nam cum Apostolico testimonio suffragante congruum sit, ut à quibus spiritualia recipimus, eisdem etiam temporalia nostra communicatemus: rectissimè constitutum est, ut cum prælati diocesim peragrandi diuina nobis exhibent, illis etiam à nobis temporalia exhibeantur.

e extra. cons. uas. eodem tit. & cap. cum apostolus. extra. eod. tit. & per totum tit. & in 6.

Episcopus remittens Ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detrectantes potest excommunicare, et procurationi non præscribitur. h. d.

Et adeo uisitationi annexa est procuratio, ut si Episcopus^f alicui Ecclesiæ omnia seruitia remiserit, eidem uisitati nihilo minus moderata debeat procuratio: quam si uisitati exhibere negauerint^g, si quam in contumaces ritè tulerit sententiam, erit inuolabiliter obseruanda, cum nec ullam aduersus procuracionem, quæ ratione uisitatio

f cap. cum uenerabilis. ext. eod.

g cap. cum in per. eod. tit. extra.

nis comperit, præscriptionem currere dignoscatur^a.

^a cap. acceden-
tes. extr. de
præscripti.

Qui uisitare possint, & quòd Archiepi-
scopus potest uisitare prouinciam, etiam cum
suffraganei non sint negligentes. h. d.

^b cap. felicis.
eo. tit. in 6.
& clē. 1. d.
tit. et cap. so-
pitæ. &
cap. cum in-
stantia. ext.
cod. tit.

Visitandi^b verò sollicitudo nõ
modò incumbit Episcopis, ve-
rùm etiam Archiepiscopis, Pa-
triarchis, sedis Apostolicæ lega-
tis, nuncijs, archidiaconis, & de-
canis: qui quidem ne non tam
diuina, quàm propria quæsiuif-
se uideri possint, cautè prospici-
ent, ut ea, quæ tam generali^c,
quàm Lateranensi Concilio^d
continentur, & quæ Innocen-
tiana^e constitutione, atq; alijs
Canonibus salubriter constituta
comperiuntur, inuiolabiliter
obseruent. Quod autem dixi-
mus, Archiepiscopis uisitare li-
cere prouinciam, ac procuratio-
nes à locis recipere uisitatis, tunc
etiam sibi locum uendicat, cum
eius suffraganei argui negligenti-
æ nomine non possunt: nec
enim propterea minùs suam li-
berè uisitare prouinciam pote-
runt.

Ob oratorium non est exigenda procura-
tio, & ob urgentem necessitatem potest Epi-
scopus exigere charitatum subsidium. h. d.

^f cap. si. ext.
cod. tit.

Postremò^f admonēdi sumus,
propter priuatum oratorium,
in quo quis interdum celebrat,
procuraciones, quæ uisitationis
ratione debentur, à quoquam
exigi, uel extorqueri non posse:
sed nec alijs exactionibus sub-
ditos suos Episcopi grauare de-

bent^g, nisi quandoque eisdem
multæ superueniant necessita-
tes: quibus casibus, si manifesta
ac probabilis causa extiterit, cum
charitate moderatum ab eis po-
stulare subsidium sustinendi
erunt.

^g cap. cum a-
postolus. 5.
prohibemus.
ext. cod. tit.

DE CAPELLIS Monachorum,

TITVLVS XXII.

Omnes Ecclesiæ positæ in diocesi subsunt
Episcopo, etiam monasteria, & monachorum
capellæ, nisi defendantur priuilegio, uel præ-
scriptione. h. d.

Vsque adeo autè omnes ba-
silicæ^h per diuersa loca cõ-
structæ in Episcopi, in cuius
territorio politæ sunt, pote-
statè consistunt, ut si Ecclesiæⁱ,
ubi monachi habitant, populi
curam habeat, cum per mona-
chum plebs regi nõ debeat, Ca-
pellanus ad consilium mona-
chorum ab Episcopo sit instituen-
dus: ita ut cõsuetudine, aut quo-
uis statuto cõtrario non obstan-
te ex solius Episcopi arbitrio,
tam ordinatio eius, quàm de-
positio, & totius uitæ pendeat
conuersatio. Nec id mirum ui-
deri debet, cum^k monasteria i-
psa, & monachorum discipli-
na, si nec priuilegio, nec legiti-
ma præscriptione doceantur
exempta, ad eum pertineant
Episcopum, in cuius sunt terri-
torio constituta.

^h can. omnes
basilicæ.
16. q. 7.

ⁱ cap. 1. extr.
cod. et cap.
1. cod. tit. in
6.

^k cap. pen.
extra. de re
ligi. domi.
& cap. 2.
ext. cod. tit.

De

DE RELIGIOSIS
domibus,

TITVLVS XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subiunguntur, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

Xenodochia quoque, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia, Gerotocomia, aliaque similia loca, ad Episcoporum, in quorum sunt diocesi, sollicitudinem pertinent, per eosdemque ad eas utilitates, quibus constituta sunt, ordinanda, ac dirigenda erunt: nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis usum, & pauperum provisionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos usus conuerti poterunt: cum ea, quae ad certum usum largitione fidelium sunt destinata, ad alium, salua sedis Apostolicae autoritate, conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare autoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimodo si talium locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab usurpatorum manibus vindicare negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterunt ordinarij autoritate Apostolica sibi ex Viennensi Concilio praestita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deper-

ditata, vt in statum pristinum redigantur, procurare: contradictoresque quoscunque per censuram Ecclesiasticam, & alij iuris remedijs coepescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegijs, quod ad alia, praedictum generari debeat.

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h. d.

Eodem cauetur Concilio, vt nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias obseruatum, nisi in illorum fundatione aliter constitutum fuerit, siue per electionem sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum: sed quod eorum gubernatio viris, puidis, ac boni testimonij committatur, quos bona praedicta in alios usus conuertere, praesumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium aequiparantur tutoribus. h. d.

Vt autem hi demandatae sibi curae diligentius insistant, in star tutorum & curatorum debent iuramentum praestare, ac de bonis inuentaria conficere: & ordinarijs, seu alijs, quibus loca huiusmodi subsunt, vel deputandis ab eis, singulis annis de administratione sua rationem reddere: quod si secus a quoquam fuerit attentatum, prouisio, seu ordinatio minime valebit.

d. clem. 2. §. ut autem. cod. tit.

d. clem. 2. §. 1. uers. illi etiam. eo. tit.

* cap. de xenodochijs. ext. cod. tit.

b. cap. ad haec. extr. cod.

* clem. 2. in prin. cod. tit.

Suprà dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. hoc dicit.

a clem. 2. §. 5. præmissa. cod. tit.

Prædicta ^a verò ad hospitalia militarium ordinum, vel aliorum religiosorum minimè extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

b clem. 2. §. 5. fi. cod. tit.

Sed ^b & si qua sint hospitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habètia, & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta, antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPULTVRIS,

TITVLVS XXIII.

Cur in Ecclesijs & locis sacris sepulturæ constituantur. h. d.

TRactemus nunc de sepulturis, quæ quidem per fideles non, nisi in sacris & religiosis locis, ideo constituuntur: & quòd minùs ibi spiritibus vexantur immundis, & quòd sanctorum illorum commédantur patrocinijs, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conuiescunt, est consecrata. Accedit ^c, quòd defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamq; conspicientes, suorum recor-

e can. cum graui. 13. §. 2.

dantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde ^d mortuorum sepultura, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse compèriuntur, in quibus religiosorum conuentus sunt constituti, vbi orationes, & missarum solennia, tam pro viuuis, quàm pro defunctis, frequentius celebrantur.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulchra eligendi. & si quis non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus h. d.

Regulariter igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, vbi maiorum ^e suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli ^f tamè propterea propriam, si contemptus ab sit, negatur eligere sepulturam: quod vsque adeo obtinet ^g, vt antiqua dimissa, nouam possit quis etiam in loco minùs religioso sibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua iura sup hoc diuersa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam viri: si uelit aliam eligere. h. d.

Nec ^h vlla sup hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio, quasi vxor capitis sui sequi iudicium & sepulturam sit còpellenda: sed vtrique æqualis erit eligendi facultas, cum huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier à lege viri soluitur.

d cap. fraternitatem. in prin. extra. cod. tit.

e cap. 1. et cap. fraternitatem. extra. cod. tit.

f cap. in nostra. extra. cod. tit.

g cap. 2. §. 1. cod. tit. in 6.

h cap. de uxore uero. extra. cod. tit.

Si

Si uxor sepulturam non eligat, tenetur se-
qui sepulturam ultimi uiri, si plures habuerit.
h. d.

Si tamen ipsa sibi sepulturam
non eligat, & plures fortè viros
habuerit, cum viro ultimo, cu-
ius domicilium retinet, tumu-
landa erit.

Filius familiars licet non possit aliquid relin-
quere pro anima, si careat castrensi peculio,
uel quasi, tamè potest sibi eligere sepulturam,
nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepeli-
re illum, ubi uoluerit, nisi sit consuetudo in con-
trarium. h. d.

De filio familiars, an sibi sepul-
turam eligere valeat, dubitari
poterit, & multum interest, an
eius aetas intra pubertatis an-
nos contineatur, an verò puber-
tatem excefferit: primo enim ca-
su sepulturam eligere non pote-
rit: permittendum tamen erit
patri, si id loci cõsuetudo patia-
tur, vbicunq; voluerit, illum se-
pelire: quòd si cõsuetudo id nõ
habeat, cū suis maioribus, vel
in parochiali Ecclesia tumulan-
dus erit. Secũdo verò casu, cū
pubertatem attigit, liberè absq;
patris assensu sibi sepulturam eli-
gere poterit, quãquam pro ani-
ma sua præter patris assensum
aliquid iudicare non possit, ni-
si castrense, vel quali castrense
peculium habuerit.

Religiosi non possint sibi sepulturam eli-
gere. h. d.

Impuberi similes religiosi ha-
bentur: hi enim, cū propriæ

voluntatis libertatem non ha-
beant, eligere sibi sepulturam
nequeunt, sed apud propria mo-
nasteria tumulandi sunt, nisi a-
deo fortè sint remoti, quòd ad
ea, cū moriuntur, cõmodè ex-
portari nequeant.

Non potest quis etiam iureiurando à seipso
abdicare liberam eligendæ sepulturæ potesta-
tem. h. d.

Alias autem sepulturæ vsque
adeò libera esse debet electio, vt
Bonifaciana cõstitutione cau-
tum sit, ne qui ad vouendum, iu-
randum, vel fide interposita, vel
alias promittendum aliquos in-
ducant, vt apud eorum Eccle-
sias sepulturam eligant, vel iam
electam vlteriùs non immutet,
& secus factum omninò infrin-
git.

Mortuus ruri, qui sepulturam non elegit, se
sine periculo possit exportari, uel in parochia-
li Ecclesia, uel in maiorum sepultura debet se-
peliri. h. d.

Illud tamen in dubium ve-
nire potest, si quæ, dum animi,
vel agri colèdi causa rusticatur,
ruri inopino forsitan interitu,
nec electa sepultura contingat
occumbere, an in Ecclesia ruri
constituta, an potiùs in alia se-
peliri debeat? & responsum est,
si absq; periculo defunctus inde
valeat exportari, non in Eccle-
sia ruri posita, sed in sua paro-
chiali, vel in qua maiorum ipsi-
us ab antiquo sepultura extitit,
sepeliendum fore.

P

e cap. fin. cod.
tit. in 6.

e cap. is qui.
§. 1. cod.
tit. in 6.

b cap. de u-
xore. §. fin.
ext. cod. tit.

e cap. pen. co-
d. tit. in 6.

d cap. pen.
in fin. in 6.

f cap. 1. in
prin. cod.
tit. in 6.

g cap. is qui.
in prin. co-
d. tit. in 6.

Quibus non communicamus uiuis, nec mortuis communicamus. h. d.

a cap. sacris.
in prin. ext.
eod. tit.

Non tamen omnes, qui fato functi fuerint, Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ: quibus enim non communicamus uiuis, nec defunctis communicare debemus. Vnde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate præcisi. Igitur nec Paganus, nec Iudæus, nec hereticus^b, nec qui uisuras exercuit^c, nec qui sibi mortem conscuerunt, aut qui personis^d Ecclesiasticis uolentibus manus iniecerunt, nec homicidæ, nec incendiarij, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemj, nec ullus qui pro manifestis condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

b cap. 2. in
prin. de hæ.
retic. in 6.

c cap. 2. de u.
sur. in 6. in
prin.

d cap. fin. e.
extra. ca.
tit.

Tumulati contra canones, sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni à corporibus fidelium. h. d.

e cap. sacris
est. extra.
eod. tit.

Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio Ecclesiastico tumulari^e, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul iactari. Quòd si discerni non poterunt, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt, cum licet non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis, celebris tñ, vel speciosa non prosit improbis.

Qui contemptis clauibus non humandos in locis sacris humauerit, excommunicationem in-

currit, à qua non est absoluentus ante quàm arbitrio Episcopi satisfecerit. h. d.

Si quis autem^f contemptis Ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interditi tēpore quoslibet, in Ecclesijs vel cœmeterijs sepelire ausus fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurret: à qua, nisi prius ad arbitriū diocesani Episcopi eis, quibus iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolui non poterit, nec ullū circa præmissa contra facientibus priuilegium suffragabitur.

f Clem. 1. eod.
tit.

Reconciliati, licet alioqui Ecclesiasticæ sepulturæ non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impœnitentes decesserint, nec in articulo saltem mortis, Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si, dum forsitan in extremis agerent, legitimè absoluti fuerint, Cœmeterium his & alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent: hæredes tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona peruenerint, ut pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura compellendi.

g cap. fl. ex
cod. tit.

Cadauera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ. h. d.

Ex his apparet, eorū cadauera, qui post cōfessionē Deo peractam, pro sceleribus suis in patibulis suspenduntur^h, ad Ecclesiā esse deferēda, & oblationes pro

h can. quæst.
tū est. 13. q.
2.

pro eis offerendas. Cum enim pro peccatis suis pœnã extremã soluerint, & dignè pœnituerint, non iudicat Deus bis idipsum.

Deprehensi in scelere & vulnerati, si cõfessi ex vulneribus mortui fuerint, item improviso casu oppressi, non priuantur Ecclesiastica sepultura. h. d.

e cano. fures. el. per. 13. q. 2. Quin etiam si, dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & sacerdoti postmodũ confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minimè denegabitur: quanquã si, dum seiplos defendũt, interfecti fuerint, aliud sit statuendũ. Is autem, quẽ casus improvisus opprimit^b, si nihil aliud obstat, Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

Pro sepultura nõ possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium ualet, possunt tamen sponte oblatum accipere. h. d.

o cap. pen. e. xi. cod. Illud etiam atq; etiam admonendi sumus, sacris Canonibus penitus interdicti^c, ne quis terrã pro sepulchro vendere, aut pro hominibus sepeliẽdis quoquo modo munera^d exigere audeat, nisi fortè sepeliẽdus Ecclesiẽ in cuius atrio^e sepelitur, aliqd viuens tradi iusserit, aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel hæredes pro luminariibus, vel eleemosyna aliquid vltro dare voluerint: quo casu spõte oblatum licitè recipi poterit: peti^f verò, vel aliquid exigi est omnino vetitum, ne aut venalis

dicatur Ecclesia, aut clerici hominũ interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaueribus studeant habere compẽdium, nec obtẽtu cuiusquã cõsuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, reatum suũ quis excusare poterit.

DE CANONICA portione,

TITVLVS XXV.

Quid sit Canonica portio, & quodd est duplex, parochialis & Episcopalis, & quodd parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiẽ, in qua quis posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri. b. d.

Canonica portio est, quæ de relictis, & prouentibus Ecclesijs obuenientibus detrahitur, & prelatis debetur. Est autè duplex, Parochialis & Episcopalis. Parochialis est, quæ Parochiali Ecclesiã, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendũ est enim, si quis in alia Ecclesia, quàm in ea, in qua diuina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit (quod quibus casibus fieri possit, proximè exposuimus) ne parochialium Ecclesiarum Rectores, quibus cura incumbit animarũ, debitum fraudetur subsidijs, constitutum esse^g, vt Curatus de his rebus, quas defunctus p̄ anima sua in vltima dispositione reliquit Ecclesiẽ, in qua sepeliri elegit, quartã partẽ percipiat, aut aliam, quã legitima consuetudo præfixerit.

g cap. cum super per. et cap. seq. ext. de sepult.

De his, quæ quis uiuens, & sanus contulit alicui Ecclesiæ, Curato non debetur Canonica portio: scus, si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h. d.

a cap. de ijs. ext. de sepul.
Sed etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægitudine^a cõstitutus cū bonis suis ad loca religiosa se trãstulerit, Ecclesiæ parochiali Canonica portio debetur, si modò ille de eadẽ ægitudine decesserit. Quòd si sanus ad ea loca se transtulerit, de his, quæ locis ipsis cõtulit, cogi nõ poterit aliquid Ecclesiæ, à qua discessit, impertiri: quia liberum est eis tunc bona sua nõ solùm religiosis, sed etiã quibuslibet priuatis conferre.

Canonica portio soluitur Ecclesiæ, in qua quis diuina percipit: & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Ecclesias duorum domiciliorum. h. d.

b cap. 2. de sepul. in 6.
Dubitari tamen potest, si cuius^b maiores antiquitus in aliqua Ecclesia sepeliri consueuerant, ea dimissa alibi sepulturã elegerit, num dimissæ Canonica portio debeat, an parochiali? Et statutum est, illi persoluedam, in qua quis audire diuina, vel sacramenta recipere debet. Quòd si is, qui duo habet domicilia, seq; in utroq; collocat æqualiter, in loco tertio sepulchrum eligat, domiciliorum Ecclesiæ inter se Canonica portionem diuident.

Ponit. de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

Sunt^c tamẽ quædam relicta, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, utputã si quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuersario, pro equis^d, vel armis contra infideles exercẽdis, vel aliàs ad perpetuum cultum diuinum, vel particulari personæ legantur: de quib. omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, ut parochialis Ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentioibus parochialem portionẽ soluere tenentur. h. d.

Sed istud^e quidem ita demũ obtinet, si neq; in Minorũ, neq; Prædicatorũ quis Ecclesijs sepulturã sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinũ fratres de omnibus obuentioibus, tam feneralibus, quàm quibuscunq; & quomodocunq; relictis, distinctè, vel indistinctè, ad quoscunq; certos, vel determinatos vsus, etiam de quibus Canonica portio dari, siue exigi non cõsueuit, vel de iure nõ debet, nec non de datis, vel qualitercunq; donatis in morte, seu mortis articulo, in infirmitate donantis, vel dãtis, de qua decesserit, quomodocunq; directè, vel indirectè, quartam partem parochialibus sacerdotibus, & Ecclesiarum rectoribus integrè largiri tenentur.

Canonica Episcopalis est, quã detrahit Episcopus

c cap. fin. ext. de testam.

d cap. in nostra. ext. de sepul.

e clem. 2. §. uerãm. & per totũ tit. de sepul.

scopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio. h. d.

Canonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur. Nam veluti parochialis Ecclesia pro labore, & cura, quam gessit animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri Ecclesiæ, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam licebit ipsi Episcopo, nisi sibi quadragenaria^b obstat præscriptio, curæ pastoralis intuitu, quam diocesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cuiuslibet Ecclesiæ oblati Canoniam sumere portionem: etiam si testator expresserit, quod non Episcopi velit esse relictum, sed tantum Ecclesiæ, cum priuata testatoris dispositio generalem Canonis constitutionem immutare nequeat^c.

Ecclesiæ debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamē potest testator prohibere. h. d.

Item^d ex contratio, quemadmodum Episcopo sua portio competit, si quid Ecclesiæ relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, Ecclesia de illo Canoniam petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tantum esse, non Ecclesiæ, testatoris erit seruanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo à coniunctio

fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesiæ Canonica portio, secus si ab extraneo. h. d.

Sed^e in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, Rem talem relinquo, distinguendum est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu, cum non Ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi fortè id probetur, sed personæ, de relictis in vita Episcopi Ecclesia perere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio, & dispositio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur Episcopo, & Ecclesiæ, sit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ, nisi stare uelint testatoris uoluntatis, quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur. h. d.

Quod si^f coniunctim dictum fuerit, Relinquo rem Episcopo, & Ecclesiæ, de ea inter ipsos Canonica diuisio facienda erit. Si uero istud Episcopo, & illud Ecclesiæ relinquatur, relictis inter Episcopum, & cathedralem Ecclesiam ad Canoniam diuisionem sunt redigenda: nisi ambo testatoris uelint esse dispositione contenti, quam propter ultimæ uoluntatis fauorem obseruare est satis cōdecens, ubi neque; fraus interuenit, nec altervter nimium debita portione fraudatur.

Cum Ecclesiis inferioribus Episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis diuitis Ecclesijs. h. d.

^e d. cap. requi-
sisti. §. si ue-
ro.

^f d. cap. requi-
sisti. §. quid
si. & seq.
ext. de test.

*a. d. cap. requi-
siti. §. se-
cūs autem.
ext. de te-
sta.* Secūs^a autem est, si quid lege-
tur Episcopo, & capellis, vel mo-
nasterijs, aut alijs pijs locis: nā
hoc casū, quod Episcopo lega-
tur, eius præcipuum est: cum Ec-
clesia cathedrali, & de illis quæ
alijs locis legantur, portionem
Canonicam nihilo minùs obti-
nebit. Et hæc ideo tā variè, quia
non tanta inter monasteria aut
capellas est communio, quanta
inter Ecclesiam cathedralem &
Episcopum, qui cathedrali spi-
rituali copulatus est coniugio:
vnde & quæ acquirit Episco-
pus, non illis, sed isti tantum ac-
quirit.

*Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclē-
sijs reliquit. & iussit Episcopum esse contentū
suo relicto. posthabita detractioe quartæ. ser-
uanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in
fraudem. h. d.*

*b. cap. officij.
& infra.
ext. de te-
stam.* Hoc autem tunc obtinere o-
portet, si simpliciter Episcopo
legatū factū fuerit: ceterum si e-
am adiecerit conditionē testa-
tor, vt Episcopus suo sit legato
contentus^b, & ipse legatū agno-
uit, quia per hoc alijs renuncia-
se videtur, de cæteris portionē
exigere non poterit. Sed si con-
stitit, quod eadem adiecta cō-
ditione in fraudem modicum
constituit mortuarium, vt Epi-
scopus portionē debita fraude
tur in cæteris, quia dolus cui-
quam patrocinari nō debet, po-
terit is etiam ex alijs relictis exi-
gere portionē à Canone consti-

tutam, saluis tamen indulgen-
tijs, quæ à Roman. Pōtifice qui-
busdam regularibus sunt con-
cessæ.

*Relictum ei, qui potest propriū possidere
non habenti prælationem, uel administrationē,
à quocunq; præsumitur relictum intuitu pro-
priae personæ, non Ecclesiæ. h. d.*

Illud^c etiam generaliter ob-
seruandum est circa eū, qui pro-
priū possidere potest, prælatio-
nem, vel administrationem Ec-
clesiæ non habentem, quòd si ei
aliquid relinquatur specialiter,
non solum à propinquo, verum
etiam ab extraneo, non intuitu
Ecclesiæ, sed personæ esse reli-
ctum intelligitur, nisi probatio
in contrariū appareret: & idcir-
co de illo, nec Episcopus, nec
Ecclesia potest in vita eius sibi
aliquid vindicare.

*Episcopalis & parochialis pari passu am-
bulant. h. d.*

Item de quibus relictis paro-
chialis portio non detrahitur,
nec Episcopalis detrahēda erit.

DE DECIMIS, TITVLVS XXVI.

*Ponit subordinationem tituli ad præceden-
tia, & sequentia h. d.*

EXplicito tractatu rerum,
quæ spiritualitate quadam
cōtinentur & cēsantur, su-
perest nūc, vt de rebus Ecclesia-
sticis quidē, sed temporalibus,
illarumque administratione di-

ca-

*c. cap. requisi-
ti. §. illud.
ext. de te-
stam.*

camus. Sed cum decimæ mediam quædam inter spirituales res & temporales naturam obtineant, quippe quod ipsum de cimadi ius spirituale sit, fructus verò ipsi decimarum temporales & profani, merito de his quasi in confinio quodam, tractatus habendus erit, & tam præcedentibus, quam subsequenter annectendus. Quod eo etiam congruentius posse fieri videtur, quod & proximè de ijs, quæ sacerdotibus, & Ecclesijs parochialibus debentur, & similè naturam habere videntur, loquuti fuimus, & ipsarum quoque decimarum ad parochiales Ecclesias iure communi spectat perceptio.

Quid sit decima. h. d.

Decima est quota bonorum mobilium pro Deo, tam diuina, quam humana constitutione debita.

Decimarum alie personales, alie prædiales. b. d.

Decimarum duæ sunt species: personales, & prædiales. Personales sunt, quæ ex ijs proventibus deducuntur, qui ex propria cuique solertia & industria obueniunt, utputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum soluuntur, ut de vino, tritico, & his similibus, quas in signum vniuersalis sibi retenti dominij, reddi Deus præcipere voluit.

Personales præbende debentur Ecclesiæ, in qua quis sacramenta percipit: prædiales uero Ecclesiæ, in cuius finibus sunt constituta prædialia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autem & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solum parochiæ debentur, in qua quis Ecclesiastica sacramenta percipit, tamen si lucrum alibi contigerit: prædiales uero, si ex prædijs in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debentur Ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prædialia sunt constituta: quanquam si consuetudo aliud introduxerit, seruada erit.

Personales decimæ, quæ soluntur ex rebus ueditis et paratis pecunia decimata, soluntur de dotalis impedijs, secus uero prædiales, et fructus non, nisi cum onere decimarum, alienari possunt. h. d.

Item si personales, quæ de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata, si uendantur, soluende sint, utputa si uendatur domus, ager, uinea, molendinum, grex, aut merces, quælibet expellet prius, quas quis in rebus paratis fecerit, deduci debent, & de residuo, quasi de lucro, decime præstabitur. Expensas uero etiam seminibus, quæ sunt pro percipiendis fructibus, ex illis, de quibus fructus ueniunt, etiam si decimatae fuerint, non deducuntur: quoniam, salua decima, fructus efficiuntur eorum, qui expensas ipsas faciunt: sed nec fructus ipsi, nisi cum onere decimarum, alienari poterunt.

ad apostolicæ. h. nouis. ext. cod. tit.

d. cap. si. ext. de paroc. et cap. cum in tua. in fin. ext. cod.

e. d. cap. ad apostolicæ. in fin.

f. cap. pastoralis officij. ext. cod. tit.

a. cap. parochianos. ext. cod.

b. cap. tuano bis. uers. ni mis. ext. co.

Non deducuntur impensæ factæ pro instaurandis rebus, de quibus soluendæ sunt decimæ, tam personales, quàm reales. h. d.

Illud commune tamen est tã personalibus, quàm prædialibus, quòd expensæ, quæ factæ fuerint pro restaurando detrimento rerum, ex quibus decimæ persoluantur, ut si pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouentibus decimandis minimè deduci debent. Cuius rei illa est ratio, quòd penes Dominum res instauratæ remanent.

Census & tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci. h. d.

Sed nec census, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ persolueudæ fuerint primitus deduci poterunt. Cùm enim in signum vniuersalis dominij, quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, consequens est, ut in prerogatiuam dicti generalis dominij decimarum solutio, census & tributorum præcedat exactio: vel saltem hi, ad quos census, vel tributa peruenerint, quoniam res cum suo transit onere, decimas soluere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus prouentibus decimæ solui debent. h. d.

Eadem ratione constitutum est, ut non solum de vino & grano, fructibus arborum, & hortorum

decimæ persolui debeant, sed etiam de pecoribus, de uentionibus, negotiationibus, de ipsa etiam militia, & denique de omnibus bonis, & prouentibus omnibus, ita ut qui de his eas cum integritate soluere neglexerint, Ecclesiastica districtione percelli debeant.

Omnes tenentur soluere decimas, tam Christiani, quàm Iudæi. Iudæi tamen tantum prædiales tenentur soluere, Christiani & prædiales, & personales. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem, ad solutionem earum quemlibet teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exceptus. Unde non solum Christiani, sed etiam Iudæi tenebuntur. Inter eos tamen illa est differentia, quòd fideles ad personales & prædiales præstandas indistinctè tenentur: Iudæi uero ad prædiales tantum, quas si reculent soluere, ad ipsas possessiones renouandam compellendi erunt, ne forte hac occasione Ecclesie suo iure fraudari valeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas, & quòd nouale, est ager de nouo redactus ad culturam. h. d.

De monachis & regularibus, seu clericis communiter uiuentibus uideamus, & sanè nulla sit ratio, ut ab his de laboribus ac nutrimentis proprijs decimæ

e cap. de terris. ext. cod. tit. & cap. pen. in fin. ext. de usur.

f cano. decimas à populo. lo. 16. q. 1.

mæ

mæ extorqueantur: ad prædial-
les tamen etiam de noualibus,
de quibus antea decimæ solue-
bantur, tenebuntur. Est autem
nouale^a, ager nūc primū pro
scissus, & nuper ad culturam re-
dactus: de quo, quòd aliquādo
cultus fuerit, memoria non
extat.

*Decimas soluere tenentur monachi, & alij
communiter uiuentes etiam de prædijs de no-
uo acquisitis, & proprijs manibus excoltis, ni
si obstet aliquod priuilegium. h. d.*

Sed & si ijsdem possessiones
pia fidelium deuotione collatæ
fuerint, aut pro monasterijs de
nouo fundadis comparatæ, vel
quoquo modo recenter acqui-
sitæ, etiam si eas proprijs mani-
bus aut sumptibus excolant, ni
hilo minùs decimas persoluēt
Ecclesijs, quibus ratione taliū
prædiorum antea soluebantur,
nisi^b super hoc speciali iure, vel
priuilegio muniti esse proben-
tur.

*Priuilegium tollitur re præiudicata et præ-
scriptione. h. d.*

Sed^c nec semper eis priuile-
gium suffragabitur: nam si res
iudicata oblitat, vel priuilegio
muniti decimas per quadragin-
ta annorum spacium soluerint,
cum liberum sit vniciuique iuri
proprio renunciare, præstatio-
ne tanti temporis proprio pri-
uilegio derrahere voluisse præ-
sumuntur, & ea propter ad de-
cimarum præstationem com-

PELLI poterunt.

*Priuilegia sunt interpretanda, ut nemini in
debitè damnum inferant. h. d.*

Item si post initam inter ali-
quos super decimis conuentio-
nem certi tenoris priuilegia ob-
tenta fuerint, nisi cōuentioni p
ea derogetur expressè, illis nō
obstantibus, erit inuiolabiliter
obseruanda: ita enim huiusmo-
di priuilegia sunt accipienda,
vt nemini læsionem, præcipuè
enormem, inferre debeant. Vn-
de^d si per huiusmodi concessio-
nes parochiales Ecclesias adeo
grauari contingat, vt Rectores
de redditibus earū congruè sub-
stentari, & Episcopo debita p-
soluere non possint, per loco-
rum Ordinarios ita prouiden-
dum erit, vt eisdem Rectoribus
tantum relinquatur, quòd & cō-
petentem sustentationem ha-
bere, aliaque onera debita sup-
portare valeant.

*Priuilegiati super decimis, tenentur illas sol-
uere de prædijs conductis, & priuilegiatus su-
per laboribus proprijs soluet decimas super
prædijs locatis. h. d.*

Super decimis quoque non
soluendis priuilegiati, si aliena
prædia conduxerint^e, priuile-
gio minimè obstante, de condu-
ctis prædijs solitas decimas pa-
rochijs suis integras persoluet.
Idemq; erit de locatis prædijs,
si priuilegiatus sup laboribus,
quos proprijs vel manibus, vel

*a cap. quid per
nouale. ext.
de uer. sign.*

*b cap. 2. §. de
terim. cod.
tit. in 6.*

*c cap. si de ter-
ra. extra. de
priuile.*

*d cap. 2. §. ubi
autem. cod.
tit. in 6.*

*e cap. dilecti si-
lij. & cap.
ex parte.
extra. cod.
& capit.
seq.*

sumptibus excoleret, terras suas alijs locauerit.

Laici, & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. h. d.

Generaliter autem, nisi huiusmodi immunitatum priuilegia ab Apostolica potestate obenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideoque etiam Imperialis concessio quantumcunque concepta generaliter, cum nulla sit laicis de spiritualibus disponendi facultas, à solutione decimarum neminem poterit eximere: imò sacrilegij^b crimen incurrit, qui de manu laicorum rem Ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere sub pena excommunicationis, & priuationis sepulturæ, & clericus concedens deponetur. h. d.

Ex contrario quoque laicus etiam à clericali potestate decimas recipere, & in alium, velut hæreditario iure, transmittere non poterit: & si secus actum fuerit, & qui cõcesserit, à statu suo deicietur^c, & qui receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, & uiuens excommunicationis vinculo^d innodabitur, & mortuus Ecclesiastica sepultura carebit^e.

Reditus decimarum locari possunt, dum modo locatio non sapiat alienationem. h. d.

Si^f quis tamen, cum Ecclesiæ suæ conditionem meliorem fa-

re possit, decimarum suarum proventus alicui locare uelit, dum modò huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non uideatur extendi, id facere minime impiedetur.

Episcopo debetur à Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, nisi præscripta fuerit. h. d.

Postremò sciendum est, quòd ueluti parochialibus Ecclesijs (secundum ea, quæ proximè exposuimus) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta Episcopo à Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obster præscriptio^g, persolueda erit.

DE REBUS ECCLESIAE alienandis, vel non,

TITVLVS XXVII.

Regulariter Episcopus non potest aliquid agere sine consensu, uel consilio capituli. hoc dicit.

TRactemus nunc de rebus temporalibus Ecclesiarum, illarumque administratione & alienatione, sine quibus spiritualium dignitas haud facile consistere potest. Et quidè illud in primis firmare nos oportet, nihil Episcopum regulariter sine consensu sui Capituli, vel consilio posse super his statuere: cum uelut caput ad membra, ita sese praelatus habeat ad Capitulum. In eo autem totius

a cap. iua. cl. i. extra. cod. tit.

b cap. dudum. S. cum sacri legij. extra. cod.

c cap. quãuis sit. in fin. extr. cod.

d capitu. ad hæc. co. tit. extra.

e cap. prohibemus. extra. cod. tit.

f cap. 2. extr. locati.

g cap. de quarta. extra. de præscrip.

tius videtur esse consensus Capituli, cui & maior & sanior fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine utilitate Ecclesiæ, & clericorum consensu, non ualet, & quid contineat Alienationis uerbum, hoc dicit.

Ex his consequens est, ut rerum Ecclesiasticarum absq; clericorum subscriptione^a, & Ecclesiæ utilitate, & Romano inconsulto Pontifice^b, ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeant^c. Prælati enim Ecclesiasticarum rerum procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiæ meliorem quidem facere potest, deteriore uero non potest. Quod si^d secus factum fuerit, nec quod gestum est, vires ullas sortietur, & Canonum temeratores tam secularium, quam Ecclesiasticarum legum pœnis subiacebunt. Alienationis^e autem uerbum continet hoc loco uenditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteusim, & omnem conuentionem, per quam dominium transfertur.

Ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria facta à prædecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fideiussit, aut in rem ipsius Ecclesiæ mutuum uerterit. h. d.

Sed^f nec commissam sibi Ecclesiam pro alienis grauare debitis, aut literas alicui, vel sigil-

la concedere, quibus Ecclesia possit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Ecclesia ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debitas tamen à prædecessore suo pro Ecclesiæ necessitate contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem, si clericus de mandato fideiussit^h, aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiæ, mutuum uerterit.

Potest prælati rem non magni ualoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratia fabricandæ Ecclesiæ alicui concedere, hoc dicit.

Excipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteusim dandi, aut aliter alienandi iure licentia conceditur. Namⁱ si quid prælati non magni ualoris alicui fortè ob bene merita donauerit, præsertim suadente cōsuetudine, iure sustinebitur donatio. Multò magis idem erit statuendum, si quid fortè soli ad Ecclesiæ fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum Ecclesiæ parietes concludere possunt.

Proventus Ecclesiastici possunt uendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouandæ erunt de quinquennio in quinquennio. h. d.

^a can. placuit.

^b can. seq.

12. q. 2. &

cap. si quis.

et cap. præ-

cedere. ext.

cod.

^b capit. 2. in

prin. cod.

tit. in 6.

^c cap. 3. in fi.

extra. de ijs,

quæ sunt à

prælat.

^d extra. com-

mu. uni. co.

tit.

^e cap. nulli. §.

alienatio-

nis. cod. tit.

extra.

^f cap. 2. extr.

de fideiuss.

^g cap. 1. extr. de solution.

^h cap. pen. extra. de fideiuss.

ⁱ capit. ceterum. extra. de donat.

Idem iuris erit & de reddituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciendis, & de precarijs, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, quæ ne temporis longinquitate iuris Ecclesiastici pereat memoria, de quinquennio^a in quinquennio renouandæ erunt.

a cap. 1. extr. de precar.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationabilis. hoc dicit.

Distat autem precariū à precaria: quia Precarium^b tandiu conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Precarię verò nō sunt pro voluntate concedentium reuocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor à prædecessore concessam precariam rescindere & reuocare.

b cap. fin. extr. de precar.

Ruinæ, prædia inculta, & syluæ extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. hoc dicit.

Ruinæ quoque, quas Ecclesia reficere non valet, & inculta prædia, aut extirpatæ syluæ in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt, à quibus, vel suo, vel parentum^c suo labore constiterit extirpatas, nisi fortè possint alijs ad maiorem Ecclesiæ utilitatem cum eodē onere conferri. Qui^d tamen si per biennium in solu-

c cap. ad au. res. ext. eo.

d cap. fin. extr. loca.

tionem Canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione postmodū sibi consulere studuerint, iure expelli poterunt: nec quicquā eis proderit, quod ut Canonem soluerent, sibi nunciatum non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet.

Terrulas incommodas, & minus utiles, itē seruos fugitiuos potest prælatus alienare. hoc dicit.

Terrulas^e quoque aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus viles, aut longè positas, vel domos, quæ Ecclesiæ plus incommodi, quàm utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopis distrahendi potestas erit.

e can. terrulas. 12. q. 2.

Feudum à vasallo alienatum, & difficultis recuperationis, potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudum^f certis casibus, & iureiurando de non alienando minimè obstante res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum fuerit, & per Episcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudū ab Ecclesia recognoscat.

f cap. 2. extr. de feud.

Feudum

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi. h. d.

a cap. fin. ext. de feud.

Quinimò etiam si talis necessitas non imminet, nihilo minus alienantis filium, vel cōfanguineum, vel eiusdem feudi confortem poterit Episcopus inuestire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad Ecclesiam remeauerit: nam & eo casu inuestire prelati alium liberè poterit, si Ecclesiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, uel acquisuerunt ecclesijs, possunt pro modo collati, uel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculio remaneat in patrocinio ecclesiæ. h. d.

b cap. consens. ext. eo.

Illud etiam Toletano Concilio^b definitum reperitur, quòd si sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habentes, aliqua prædia, vel familias Ecclesijs suis acquirunt, liceat eisdem aliquos iuxta collatæ modum rei de familia eiusdem Ecclesiæ manumittere, ita ut manumissi cum peculio & posteritate sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quòd si qui nihil de proprio^c Ecclesiæ conrulerunt, libertati seruos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesiæ ius reuocare poterit. Impium est enim, ut qui lucrum de rebus suis Ecclesiæ non contulit, damnum inferre valeat.

e cap. episcopi. ext. cod. tit.

Princeps potest rem suam æqualem, uel maiorem cum Ecclesiastica permutare, & serui Ecclesiastici, si frugi sint, præterquam ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

Sed & Princeps^d, si causa perabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica & immobili, rem suam maiorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma. Ecclesiastica tamen mancipia^e, quæ frugi fuerint, præterquam ad libertatem, commutari non poterunt.

d cap. 1. extr. de rer. permutat.

e cap. mancipia. ext. de rer. permu.

Episcopus potest permutare terras duarum Ecclesiarum suæ diocesis, illarum accedente cōsensu: & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoq; duarum suæ diocesis Ecclesiarum terras, inuicem ambarum^f partium accedente consensu, permutare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam refundi iubebit^g. De temporalibus aut ad spiritualia permutatio iure consistere non potest^h.

f cap. 1. ext. eod. tit.

g cap. ad quæstiones. ext. de rer. permutat.

Res Ecclesiastica potest propter præscriptionem legitimam ab ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

h cap. fin. de rer. perm.

Præterea & si quis per tempora sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam iusto titulo & bona fide ita possederit, ut nullo tempore rei conscientiam habeat alienæ, completa præscriptione, res possessa à iu-

ribus Ecclesie dubio procul intelligitur esse auocata.

Decimæ, & oblationes præscribi non possunt. h. d.

Proventus tamen primitiarum & decimationum præscriptione tolli non poterunt, etiã si à Romano Põrtifice laicus qui libet super his rescriptum impetrauerit.

DE PECVLIO CLERICORUM, RELICTIS, & SUCCESSIONIBUS EORUM,

TITVLVS XXVIII.

Ecclesiasticæ reputantur etiã res illæ, quas sacerdos acquisiuit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pænis hic contentis curabit, ut de rebus à se emptis ad nomen Ecclesie scripturam conficiat. h. d.

ERgo res Ecclesiasticas ab Ecclesie iuribus abdicare non licet. Ecclesiasticas autem res intelligimus, nõ modò quas Ecclesie rationibus sacerdos comperit ascriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet. Cum igitur & hæc, tanquam de bonis Ecclesie quæ sita eiusdem esse intelligatur, ne quando ius Ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, vt de his, quæ superemerit, & ad ipsius Ecclesie nomen scripturam conficiat, & Ecclesie relinquat, alioqui ab eius ordina-

cap. 2. ext. cod.

tionem discedet. Qui verò prætextu proprii^b, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegij crimen incurret.

cap. pen. ext. cod.

Relictum sacerdoti pro anima censetur relictum Ecclesie: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi. h. d.

Sed & si nõ emerit, sed p̄ anima quispiam intuitu Ecclesie sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendum erit. Cõgruit enim, vt quemadmodum sacerdos habet, quod ecclesie dimissum est, ita & Ecclesia id habeat, quod relinquetur sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut Ecclesie relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computandum nõ erit.

Bona quæ sita sacerdotibus intuitu Ecclesie, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid contineatur nomine Ecclesie. h. d.

Generaliter igitur bona quæ libet ob ecclesiam acquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his vllum de iure testamentum fieri poterit. Nomine autem ecclesie, vbi clericorum est collegium, non Episcopus, vel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam & Canonicam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti v-

cap. relati. el 2 ext. de testam.

nus

nus tantum substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam. h. d.

d. cap. relatum. cl. 2. §. licet. ext. de testam.

Licet^a autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum conficere possint, consuetudinis tamen est non improbatæ, vt de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui viuenti seruiuerint, siue sint consanguinei, siue extranei, aliqua iuxta seruitij meritum conferantur, non testamenti ratione, sed eleemosynæ duntaxat intuitu^b.

b. cap. ad hæc. ext. de testam.

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesiæ. h. d.

Item si tantumdem de proprii Iuris facultate contulerit Ecclesiæ, quantum de Ecclesiasticis bonis legauerit, legatum substinebitur.

Clerici possunt testari de his, quæ acquirunt non intuitu Ecclesiæ. h. d.

c. cap. quia nos. ext. de testam.

De his verò^c, quæ aut paternæ successione, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel amicorum munere, respectu nõ

habito ad ecclesiam, ad clericos peruenerint, liberè testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totum Ecclesia h. d.

Quòd si decesserint intestati^d, nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenuis gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere licebit.

d. cap. 1. ubi etiã gl. ext. de success. ab intest.

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes, ut hic. h. d.

Si verò seruus^e ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius vindicare poterit, sed eius peculiũ in quatuor partes diuidetur, quarum vna Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si nõ sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in vsum Ecclesiæ diligenter distribuet.

e. cap. 2. ext. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECVNDI.